

Scriptie

‘Shockschade in de praktijk’

Hogeschool Leiden

Daphne de Smit – S1072321
Law4B

Schooljaar 2014/2015
Afstudeeropdracht-Scriptie
RE441C

Opleiding HBO-Rechten

Opdrachtgever :
SVK-Advocaten

Onderzoeksdocent :
Mevrouw M. Rietmeijer

Afstudeerbegeleider :
De heer J. Boonman

23 juni 2015
Tweede kans

Voorwoord

In het laatste studiejaar krijgen de studenten de opdracht om een scriptie te schrijven. Ik volg vanaf 2011 de opleiding HBO-rechten aan de Hogeschool van Leiden. De rechtenopleiding trok mij erg aan en heb de opleiding met veel plezier ervaren.

Het maken van een scriptie is de laatste opdracht om de opleiding HBO-rechten te kunnen afronden. Na een aantal maanden hard werken is dan ook mijn scriptie af. Het onderzoek is goed verlopen en heb ik goede hulp gehad van mijn begeleidster, docent en de advocaten van SVK-advocaten. Daar ben ik hun erg dankbaar voor.

Het onderwerp waar mijn scriptie over gaat is het begrip shockschade. Dit onderwerp trok mij meteen aan, nadat ik een aantal interessante verhalen van een advocaat van SVK-advocaten te horen kreeg. Ik ben daarna gelijk meer informatie gaan opzoeken over het onderwerp. Dit leek mij een goed onderwerp voor een scriptie, waarmee ik mijn opleiding kan afronden.

Over het resultaat ben ik erg tevreden. Tijdens het onderzoek kwam ik erachter dat ik dit een mooie en leerzame manier vind om de opleiding HBO-rechten af te ronden.

Tijdens het schrijven van mijn scriptie was mijn opdrachtgever SVK-advocaten. Afgelopen jaar heb ik op het kantoor van SVK-advocaten 5 maanden stage mogen lopen. Ook werk ik daar op dit moment. Ik ben hen erg dankbaar dat zij mij de mogelijkheid hebben aangeboden om mijn scriptie voor het kantoor te schrijven. Ik hoop dat de uitkomst van dit onderzoek hulp biedt aan de advocaten van SVK-advocaten tijdens een shockschadeprocedure.

Bij deze wil ik een aantal mensen bedanken. Ten eerste de advocaten van SVK-advocaten. Zij waren tijdens het onderzoek erg behulpzaam, maar ook dat zij mij de mogelijkheid hebben aangeboden om bij hun op kantoor te kunnen afstuderen. Ook wil ik mevrouw Rietmeijer en de heer Boonman bedanken. Wanneer ik vastliep tijdens mijn onderzoek hebben zij mij de juiste feedback gegeven.

Ik wens u als lezer veel plezier met het doorlezen van het onderzoek.

Daphne de Smit
12 mei 2015

Samenvatting

Binnen het kantoor van SVK-advocaten is er onduidelijkheid over wat de toepassing van de voorwaarden van shockschade in de praktijk inhouden. Het probleem waar dit onderzoek een oplossing voor is gaat over de onduidelijkheid van de voorwaarden van shockschade in de praktijk. In de literatuur zijn de voorwaarden uitgekristalliseerd. Maar volgens de advocaten van SVK-advocaten bestaat er nog steeds onduidelijkheid over de voorwaarden in de praktijk.

Niet alleen bij SVK-advocaten is er discussie ontstaan over de toepassing voorwaarden van shockschade¹. Ook is deze onduidelijkheid terug te lezen in de rechtspraak, zoals in de zaak van Maja Bradaric² of in de Facebook-moordzaak³. Bij elk nieuw incident worden de voorwaarden opnieuw bekeken en worden de voorwaarden verschillend uitgewerkt. Het is niet duidelijk en overzichtelijk wanneer bij welk incident er voldaan is aan de voorwaarden van shockschade.

Het doel van het onderzoek is in kaart brengen wat de voorwaarden zijn volgens de literatuur, wat de toepassing van de voorwaarden zijn in de praktijk en of er eventueel verschillen met de literatuur en praktijk zijn. Dit is erg belangrijk voor de advocaten. Zij kunnen na dit onderzoek hun aanpak aanpassen waar nodig is, zodat zij een betere aanpak van vordering en verdediging van shockschade in de toekomst hebben.

Om een antwoord te geven op de centrale vraag is er onderzoek gedaan in zowel de theorie als in de praktijk van shockschade. De theorie over de shockschade is in het eerste hoofdstuk uitgelegd. Als de theorie duidelijk is kan er gekeken worden naar de praktijk.

Uit de theorie blijkt dat er sprake is van shockschade wanneer voldaan is aan de voorwaarden. De voorwaarden zijn dat sprake moet zijn van schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm, directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie.

Om een indruk te krijgen van de praktijk is er onderzoek gedaan in de jurisprudentie en in dossiers van SVK-advocaten. Er is gekeken naar de uitleg van de voorwaarden in de praktijk. Ook is in kaart gebracht wanneer de uitleg volgens de rechter voldoende is om aan te nemen dat er sprake is van shockschade. Tevens is er gekeken of er verschillen zijn tussen toepassing van de voorwaarden in de praktijk met de literatuur.

Uit het onderzoek in de literatuur blijkt dat de voorwaarden duidelijk zijn beschreven. Maar dat er inderdaad nog onduidelijkheden ontstaan in welke specifieke gevallen er sprake is van shockschade. Ook blijkt uit dit onderzoek dat er een aantal verschillen zijn met de literatuur en de praktijk. Deze verschillen kunnen de advocaten in de toekomst meenemen in hun aanpak van vordering en verdediging van shockschade, zodat hun aanpak verbeterd.

Door dit onderzoek is het duidelijk geworden in welke gevallen de shockschadeprocedure de beste kans van slagen heeft. Om de beste kans van slagen te hebben is het verstandig voor de advocaten van SVK-advocaten om in de toekomst hun aanpak aan te passen. Zij zullen de voorwaarden voortaan uitgebreider moeten onderbouwen en er moet duidelijk uitgelegd worden waarom er sprake is van shockschade. Als de advocaten weten in welke specifieke

¹ Kottenhagen 2014, p.21.

² Rb Arnhem 13 april 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BQ1757.

³ Rb Gelderland 19 januari, ECLI:NL:RBGEL:2014:520.

gevallen shockschadevordering en verdediging een kans van slagen heeft is het makkelijker om de aanpak voor te bereiden. Door dit onderzoek kunnen zij in het vervolg uitgebreider de gronden motiveren, omdat zij weten wanneer de rechter shockschade zal toewijzen of afwijzen.

Tot slot, alle bevindingen die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen zijn opgenomen in een schema met een bijbehorend advies. Dit advies is een hulpmiddel voor de advocaten van SVK-advocaten. De advocaten kunnen met de mogelijkheden in het advies ervoor zorgen dat de aanpak van vordering en verdediging van shockschade wordt verbeterd. Om dit te behalen moeten zij nog wel het advies implementeren in het werkproces van de shockschadeprocedure.

Inhoudsopgave

Samenvatting	blz. 3
Afkortingen	blz. 6
Hoofdstuk 1 : Inleiding	
1.1 De probleemanalyse	blz. 7
1.2 De stap van praktijkprobleem naar kennisvraag	blz. 8
1.3 De reden waarom het onderzoek wordt gedaan	blz. 9
1.4 De doel- en vraagstelling	blz. 9
1.5 Operationaliseren van begrippen	blz. 10
1.6 De methoden van onderzoek	blz. 10
1.7 Leeswijzer	blz. 15
Hoofdstuk 2 : Juridisch kader	
2.1 Shockschade	blz. 16
2.2 Schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm	blz. 18
2.3 De directe confrontatie	blz. 18
2.4 Erkend psychiatrisch ziektebeeld	blz. 19
2.5 De affectieve relatie	blz. 20
2.6 De knelpunten vanuit de literatuur	blz. 20
Hoofdstuk 3 : Resultaten	
3.1 De toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist	blz. 22
3.2 De toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt verdedigd	blz. 25
3.3 De toepassing van de voorwaarden volgens dossieranalyse in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd	blz. 27
3.4 De eventuele verschillen tussen de literatuur en de jurisprudentie	blz. 30
3.5 De eventuele verschillen tussen de literatuur en de dossieranalyse	blz. 33
Hoofdstuk 4 : Conclusie	
4.1 Beantwoording centrale vraag	blz. 36
Hoofdstuk 5 : Aanbevelingen	
5.1 De aanbeveling van het advies	blz. 40
Literatuurlijst	blz. 46
Bijlagen	
- Bijlage 1: Jurisprudentielijst	blz. 49
- Bijlage 2: Resultaten jurisprudentieonderzoek	blz. 50
- Bijlage 3: Resultaten dossieranalyse SVK-advocaten	blz. 79

Afkortingen

Art.	Artikel
BW	Burgerlijk Wetboek
SVK-advocaten	Schoneveld Vennik van der Klaauw – advocaten
WAM-verzekeraar	Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering

Hoofdstuk 1

1.1 Probleemanalyse

SVK-advocaten is een advocatenkantoor dat onder andere gespecialiseerd is in het strafrecht. Dat wil zeggen dat zij een cliënt bijstaan in zijn of haar strafrechtelijke procedure. Één van de procedures waarin zij cliënten bijstaan, is een zaak waarin een cliënt shockschade vordert of van een cliënt shockschade geëist wordt. Met het juridische begrip shockschade wordt de schade bedoeld die is ontstaan na een hevige emotionele shock. Deze emotionele shock is het gevolg van het waarnemen of het geconfronteerd worden met een ongeval of een ander incident.⁴ Dit begrip komt in een strafzaak aan bod wanneer er shockschadeslachtoffers zich in de strafzaak hebben gevoegd en zich als benadeelde partij hebben opgesteld.

De advocaten van SVK-advocaten hebben in een aantal zaken met shockschade te maken gehad. Zij hebben met shockschade te maken gehad in zaken waarin zij voor de cliënt een schadevergoeding op grond van shockschade eisen. Of in zaken waarin zij het verweer voeren tegen de partij die shockschade eist. Bijvoorbeeld een zaak waarin een man werd verdacht van het toebrengen van ernstig letsel aan zijn kind met de dood als gevolg. Zijn ex-vrouw/vriendin werd na het ernstige incident van haar werk meegenomen door de politie. Zij reden langs haar woning. Op dat moment zag de vrouw een witte tent bij haar woning staan en dat er mensen in witte pakken rondliepen. In deze zaak was de vrouw de tegenpartij en vorderde een vergoeding op grond van shockschade aan de man. De advocaat van de tegenpartij gaf aan dat de vrouw geconfronteerd was met de gevolgen van het incident en hierdoor emotionele schade heeft geleden. SVK-advocaten vertegenwoordigde de man. Tijdens het verloop van de zaak ontstond hetzelfde probleem over het begrip shockschade als in eerdere zaken, namelijk dat het onduidelijk is wat de toepassing van de voorwaarden van shockschade inhouden in de praktijk.

Voor de advocaten van SVK-advocaten is het dus onduidelijk wat de toepassing van de voorwaarden van shockschade in de praktijk inhouden. Het probleem waar dit onderzoek een oplossing voor zal zijn is de onduidelijkheid over voorwaarden van shockschade in de praktijk. In de literatuur zijn de voorwaarden uitgekristalliseerd. Maar volgens de advocaten van SVK-advocaten bestaat er nog steeds onduidelijkheid over de voorwaarden in de praktijk. Bij elk nieuw incident worden de voorwaarden opnieuw bekeken en worden de voorwaarden verschillend uitgewerkt. Het is niet duidelijk en overzichtelijk wanneer bij welk incident er voldaan is aan de voorwaarden van shockschade.

In de literatuur worden de voorwaarden besproken die voortvloeien uit het Taxibus-arrest.⁵ De voorwaarden zijn dat er sprake moet zijn van schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm met gevolg letsel of overlijden van direct betrokkenen slachtoffers, van waarneming van een ernstig ongeval of een directe confrontatie met de ernstige gevolgen daarvan, de waarneming of confrontatie moet geleid hebben tot een hevige emotionele shock, er moet sprake zijn van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld en het zal zich voornamelijk voordoen bij een nauwe affectieve band.⁶

De onduidelijkheid die onder de advocaten van SVK-advocaten bijvoorbeeld bestaat gaat over het begrip ‘directe confrontatie’. In de literatuur wordt gesproken over directe confrontatie, ook wel het confrontatievereiste. Het confrontatievereiste houdt in dat voldaan

⁴ Lindenbergh 2002, p.337.

⁵ Kottenhagen 2002, p.224.

⁶ HR, 22 februari 2002, ECLI:NL:HR:2002:AD5356.

moet zijn aan waarneming van het incident of een directe confrontatie met de directe gevolgen van het incident.⁷ In de literatuur wordt niet uitgelegd welk geval onder directe confrontatie wordt verstaan. De vraag die er op dit moment bijvoorbeeld heerst is of er al gesproken mag worden van directe confrontatie wanneer je een politiewagen en ambulance direct na het incident ziet staan. En daarbij het slachtoffer bebloed ziet liggen op de grond, of wanneer je in aanraking komt met het slachtoffer na het incident. Er wordt niet uitgelegd vanaf welk moment er gesproken kan worden van directe confrontatie. Dit is in de literatuur erg onduidelijk uitgelegd.

De reden waarom dit onderzoek is gedaan is om een helder beeld te krijgen over wat de toepassing van de voorwaarden precies in de vakliteratuur inhouden. De advocaten van SVK-advocaten hebben er in de zaken over shockschade een groot belang bij dat dit knelpunt/probleem wordt uitgezocht. Er is gezocht naar wat de toepassing van de voorwaarden zijn bij verschillende incidenten in de praktijk. Dit is uitgezocht door onderzoek te doen in de vakliteratuur, jurisprudentie en dossiers. Door onderzoek te doen in de vakliteratuur zijn de voorwaarden in kaart gebracht. Daarna is onderzocht of er verschillen bestaan ten opzichte van de jurisprudentie en de dossiers van SVK-advocaten.

Later zijn de verschillen in een overzicht verwerkt en is gekeken bij welk incident het eisen of verdedigen van shockschade de beste kans van slagen heeft. Als het onderzocht en in kaart is gebracht is de informatie, het overzicht, als een hulpmiddel dienen bij het aanvoeren van shockschade of ter verdediging tegen een vordering van shockschade.

1.2 De stap van praktijkprobleem tot kennisvraag

In het vooronderzoek dat gedaan is om het probleem te analyseren ben ik door middel van gesprekken met een advocaat van SVK-advocaten achter gekomen dat zij vinden dat het onduidelijk is wat de toepassing van de voorwaarden in de praktijk is. Met de toepassing van de voorwaarden wordt bedoeld de manier waarop de voorwaarden zijn onderbouwd. De voorwaarden van shockschade staan in de literatuur beschreven, alleen bij elk nieuw incident worden de voorwaarden opnieuw getoetst door de rechter. Hierdoor is de toepassing van de voorwaarden in de praktijk verschillend. Het is voor de advocaten niet duidelijk en overzichtelijk wanneer bij welk misdrijf of ongeluk er voldaan is aan de voorwaarden van shockschade. Niet alleen bij SVK-advocaten is er een discussie ontstaan over de toepassing voorwaarden van shockschade.⁸ Ook in de rechtspraak is terug te lezen dat er discussie is ontstaan over de toepassing van de voorwaarden in de praktijk, zoals in de zaak van Maja Bradaric⁹ of in de Facebook-moordzaak.¹⁰

In de literatuur is uitgekristalliseerd wat de voorwaarden zijn en inhouden, maar bij SVK-advocaten ontstaan er nog steeds vragen tijdens een shockschadeprocedure over wat precies de scheidslijn is van de voorwaarden in de praktijk. De toepassing van de voorwaarden zijn bij de incidenten verschillend. Tijdens een gesprek met een van de advocaten van SVK-advocaten kwamen vragen ter sprake zoals in welke gevallen kan gesproken worden van directe confrontatie? Wanneer is er sprake van een erkend psychiatrisch ziektebeeld of wanneer kan er gesproken worden van een nauwe affectieve band? Dit zijn vragen waar de advocaten van SVK-advocaten mee zitten.

⁷ Lindenbergh 2002, p. 337.

⁸ Kottenhagen 2014, p.21.

⁹ Rb Arnhem 13 april 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BQ1757.

¹⁰ Rb Gelderland 19 januari, ECLI:NL:RBGEL:2014:520.

1.3 De reden waarom het onderzoek wordt gedaan

Het is voor de advocaten binnen het kantoor erg belangrijk dat in kaart wordt gebracht wat precies de onduidelijkheden zijn over de voorwaarden, hoe de voorwaarden worden toegepast in de praktijk en op welke manier deze onduidelijkheid verholpen kan worden. Dit is gedaan door onderzoek te doen in de vakliteratuur, jurisprudentie en dossiers van SVK-advocaten. Door onderzoek te hebben gedaan in de vakliteratuur zijn de voorwaarden vergeleken met de toepassing van de voorwaarden in de jurisprudentie. Het oordeel van de rechter is verwerkt in een schema, waardoor het duidelijk is wat de rechter precies oordeelt in de verschillende zaken. Daarna is er bekeken of er verschillen zijn met de uitleg van de voorwaarden in de vakliteratuur en met het oordeel van de rechter in de praktijk. De eventuele verschillen zijn verwerkt in een schematisch overzicht. Ook zijn de voorwaarden vergeleken met de dossiers van SVK-advocaten. Er is gekeken naar de toepassing van de voorwaarden in de zaken van SVK-advocaten. Nadat de incidenten en verschillen van de toepassing van de voorwaarden duidelijk in beeld zijn gebracht is er een overzicht gemaakt. Door dit overzicht is duidelijk naar voren gekomen wat precies de toepassing van de voorwaarden in de praktijk zijn. Uiteindelijk is er een advies opgesteld waarin is verwerkt welke gevallen het vorderen of verdedigen van shockschade effect zal hebben.

1.4 Doel- en vraagstelling

Het advies is opgesteld na het doen van een onderzoek naar de voorwaarden van shockschade in de literatuur en de praktijk. Er is gekeken hoe de voorwaarden beschreven worden in de literatuur en hoe ze worden toegepast in de praktijk. Na dit onderzoek is het duidelijk geworden wanneer welke voorwaarde werkt. Er is een onderscheid gemaakt in zaken waarin shockschade wordt geëist en wordt verdedigd. De personen voor wie ik dit onderzoek onder andere uitvoer zijn hoofdzakelijk de advocaten van SVK-advocaten. Echter, het advies dat uit dit onderzoek voortkomt kan ook voor andere advocaten in Nederland handig zijn.

Na het analyseren van het probleem en het formuleren van het doel van het onderzoek is er een centrale vraag opgesteld.

De vraag die ik door middel van dit onderzoek wil gaan beantwoorden luidt als volgt :

Wat kunnen de advocaten van SVK-advocaten blijkens jurisprudentie- en dossieronderzoek in de toekomst het beste aanpassen in hun aanpak van vordering en verdediging van shockschade?

Om tot een antwoord te komen voor de centrale vraag, is de centrale vraag opgedeeld in een aantal vraagstukken. De centrale vraag is opgedeeld in deelvragen. In dit onderzoek zijn er elf deelvragen die worden beantwoord. De deelvragen zijn als volgt:

De theorievragen:

1. Wat houdt volgens de vakliteratuur het begrip shockschade in?
2. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde ‘schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm’ in?
3. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde ‘directe confrontatie’ in?
4. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde ‘erkend psychiatrisch ziektebeeld’ in?
5. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde ‘affectieve relatie’ in?
6. Wat zijn de knelpunten van de voorwaarden in de praktijk volgens de vakliteratuur?

De praktijkvragen:

7. Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist?
8. Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt verdedigd?
9. Wat is de toepassing van de voorwaarden volgens dossieranalyse in zaken waarin shockschade wordt geëist en wordt verdedigd?
10. Wat zijn de eventuele verschillen tussen de literatuur en de jurisprudentie in de uitwerking van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?
11. Welk verschil is er tussen de literatuur en de dossieranalyse van de advocaten van SVK-advocaten in de uitwerking van voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?

1.5 Begrippen operationaliseren

Er komen een aantal begrippen voor in het onderzoek die nader toegelicht dienen te worden, zodat er geen onduidelijk over zal bestaan.

De beste

Binnen dit onderzoeksvoorstel dient het begrip ‘de beste’ te worden uitgelegd. In de vakliteratuur en jurisprudentie zijn de voorwaarden van shockschade uitgelegd. Er zijn voorwaarden waaraan de vordering van shockschade moet voldoen. Als hier niet aan voldaan is kan er geen shockschade worden gevorderd. De voorwaarden zijn onduidelijk in de literatuur uitgelegd. Er is geen duidelijk beeld van wanneer welke voorwaarden in welke zaken een goede kans van slagen hebben. Aan de hand van dit onderzoek moet blijken wanneer de voorwaarden kunnen slagen in een zaak volgens de jurisprudentie- en dossieronderzoeken.

Voorwaarden

Wat betreft de voorwaarden die in het onderzoek worden besproken, worden de voorwaarden schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm in, directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en affectieve relatie bedoeld.

1.6 Methoden van onderzoek

Dit onderzoek bestaat uit een wetsanalyse, literatuuronderzoek, jurisprudentieonderzoek en dossieronderzoek. Met een wetsanalyse en door het lezen van de vakliteratuur is er duidelijk in kaart gebracht wat de voorwaarden van shockschade zijn.

Daarnaast is er gebruik gemaakt van een jurisprudentieonderzoek en dossieronderzoek. Er is in de jurisprudentie bekeken in welke zaken op welke manier de voorwaarden van shockschade zijn toepast. Voor het jurisprudentieonderzoek zijn de uitspraken in een schema verwerkt. In het schema is er per voorwaarde aangegeven wat de rechter in die zaak heeft geoordeeld. De verschillende gevallen zijn daarna in een overzicht geplaatst, waardoor er een duidelijk beeld is ontstaan van de toepassing van de voorwaarden in de praktijk. Ook is er een dossieronderzoek gedaan. Tijdens het lezen van de dossiers is er gelet op de uitwerking van de voorwaarden in de praktijk. Waarin de praktijk zijn de verschillen te zien?

Per deelvraag wordt er nu besproken op welke manier de deelvragen zijn beantwoord.

De theorievragen:

1. Wat houdt volgens de vakliteratuur het begrip shockschade in?

Deze deelvraag is beantwoord door onderzoek te doen in de vakliteratuur. In de vakliteratuur wordt beschreven wat het begrip shockschade inhoudt. De vakliteratuur die is gebruikt zijn stukken van de heer Hartlief, maar ook van de heer Lindenberg, de heer Engelhard en de heer Kottenhagen. Het begrip shockschade is niet letterlijk opgenomen in de wet. Door middel van een wetsanalyse is duidelijk gemaakt welke wetsartikelen behoren bij het begrip shockschade. De wetsartikelen die in dit onderzoek zijn gebruikt zijn de artikelen 162 Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek en artikel 106 Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek. De onderzoeksmethode die is gebruikt is een goede methode om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag. De gebruikte informatie is verzameld door middel van research te doen naar verschillende vakliteratuur. Er is gebruikt gemaakt van zoekmachines, zoals Kluwer Navigator, hetrecht.nl en zoekmachines via het SVK-advocatenkantoor. De zoektermen die zijn gebruikt zijn shockschade, shock, schadevergoeding, vergoeding, directe confrontatie, affectieve relatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld, ziektebeeld, voorwaarden en gronden. Daarna is er een overzicht gemaakt met de bruikbare informatie. Vaak wordt hetzelfde in de vakliteratuur geschreven. Er is daarom een samenvatting gemaakt. Daarna is de meest bruikbare informatie gebruikt voor het onderzoek. Het antwoord op deze deelvraag kan als betrouwbaar worden beschouwd, omdat de informatie uit verschillende soorten vakliteratuur komt.

2. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde 'schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm' in?

Om een antwoord te geven op deze deelvraag is onderzoek gedaan in de vakliteratuur. In verschillende vakliteratuur is er uitleg te vinden over de voorwaarden. De informatie voor deze deelvraag is gevonden door middel van research te doen naar verschillende vakliteratuur. De zoekmachines zoals Kluwer Navigator, hetrecht.nl zijn gebruikt. De zoektermen die zijn gebruikt zijn shockschade, voorwaarden, voorwaarde, schending, verkeersnorm, veiligheidsnorm, shock en gronden. Er is veel informatie over de voorwaarden uit de vakliteratuur gehaald. De informatie uit de vakliteratuur is per voorwaarde behandeld. Per voorwaarde is bekeken welke informatie het meest bruikbaar is. Vaak is in de literatuur dezelfde uitleg te vinden over de voorwaarden. Daarna is er per deelvraag het antwoord uitgewerkt. De voorwaarden zijn per deelvraag uitgewerkt, maar zijn op dezelfde manier en in dezelfde vakliteratuur onderzocht. Ook is er juridische kennis uit juridische bladen aan te pas gekomen om tot een antwoord te komen voor de deelvraag. Deze methode van onderzoek is betrouwbaar, omdat er gebruik gemaakt is van meerdere soorten vakliteratuur en juridische bladen.

3. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde 'directe confrontatie' in?

Bij deelvraag 2 is uitgelegd dat de voorwaarden van de shockschade per deelvraag zijn uitgewerkt. Om tot een antwoord te komen op deze deelvraag zijn er meerdere boeken gebruikt, zoals de boeken van de heer Kottenhagen en de heer Emaus. In de boeken staat veel informatie over shockschade. Ook zijn er juridische tijdschriften aan te pas gekomen. Het onderzoek dat is gedaan in de vakliteratuur is een goede onderzoeksmethode om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag, er zijn namelijk meerdere bronnen geraadpleegd.

4. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde ‘erkend psychiatrisch ziektebeeld’ in?

Bij deelvraag 2 is uitgelegd dat de voorwaarden van shockschade per deelvraag zijn uitgewerkt. Om tot een antwoord te komen op deze deelvraag is er meerdere vakliteratuur gebruikt, zoals de literatuur van de heer Engelhard en de heer Verheij. In de literatuur staat veel informatie over shockschade en het erkend psychiatrisch ziektebeeld. Ook zijn er juridische tijdschriften aan te pas gekomen. Het onderzoek dat is gedaan in de vakliteratuur is een goede onderzoeksmethode om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag. Er is gebruik gemaakt van meerdere bronnen. Het antwoord op de deelvraag is betrouwbaar.

5. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde ‘affectieve relatie’ in?

Bij deelvraag 2 is uitgelegd dat de voorwaarden van het shockschade per deelvraag zijn uitgewerkt. Om tot een antwoord te komen op deze deelvraag is er vakliteratuur van de heer Kottenhagen gebruikt. In de vakliteratuur staat veel informatie over shockschade en de affectieve relatie. Het onderzoek dat is gedaan in de vakliteratuur is een goede onderzoeksmethode om een antwoord te geven op deze deelvraag. Er zijn meerdere bronnen geraadpleegd. De informatie die wordt gegeven is betrouwbaar.

6. Wat zijn de knelpunten van de voorwaarden in de praktijk volgens de vakliteratuur?

Deze deelvraag is beantwoord door middel van onderzoek te hebben gedaan in de vakliteratuur. De zoekmachines die voor het zoeken naar de juiste vakliteratuur zijn gebruikt zijn Kluwer Navigator, hetrecht.nl. De zoektermen die zijn gebruikt zijn shockschade, voorwaarden, voorwaarde, schending, verkeersnorm, veiligheidsnorm, shock, directe confrontatie, knelpunt, discussie, kritiek, knelpunten, affectieve, relatie. Ook is er gebruik gemaakt van juridische bladen, zoals het Nederlands Juristenblad. Uit de vakliteratuur van de heer Engelhard en de heer Lindenbergh is veel informatie gehaald om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag. In de vakliteratuur wordt duidelijk gemaakt wat de knelpunten van de voorwaarden voor shockschade zijn. Deze onderzoeksmethode die is gebruikt is betrouwbaar, omdat er meerdere bronnen worden gebruikt.

De praktijkvragen:

7. Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden is er gebruik gemaakt van een jurisprudentieonderzoek. Tijdens het onderzoek is er gelet op welke manier de voorwaarden in de praktijk worden uitgewerkt. Wat is precies de grens van de uitwerking van de voorwaarden in een zaak waarin shockschade wordt geëist volgens de rechter? Bij deze deelvraag wordt er gebruik gemaakt van de jurisprudentie uit het strafrecht en het civiel recht. Om aan de jurisprudentie te komen zijn de zoektermen shockschade, schade, shock geëist, verdedigd, civiel en straf gebruikt. Met deze zoektermen zijn er 295 uitspraken tevoorschijn gekomen. Na het lezen van de 295 uitspraken is er een overzicht gemaakt van 28 uitspraken. Deze 28 uitspraken waren het meest bruikbaar en recent voor dit onderzoek. Deze uitspraken waren het meest bruikbaar, omdat in deze uitspraken duidelijk uitgelegd is wat het incident inhoudt. In de uitspraken worden de incidenten duidelijk beschreven. Hierdoor zijn de verschillen in de toepassing van voorwaarden goed in kaart gebracht. Per uitspraak is er een schema gemaakt. In het schema wordt per voorwaarde aangegeven wat de rechter over de voorwaarde heeft geoordeeld.

Ook is er een onderscheid gemaakt tussen de Rechtbank en het Gerechtshof. Er zijn 17 uitspraken van de Rechtbank en 11 uitspraken van het Gerechtshof gebruikt. Deze hoeveelheid uitspraken waren het meest bruikbaar en meest recent. De onderzoeksmethode die is gebruikt voor deze deelvraag is een goede onderzoeksmethode. Het was niet heel lastig om aan de jurisprudentie te komen. Er zijn in totaal 295 uitspraken over shockschade te vinden. De validiteit van dit onderzoek is niet heel groot. Er is in verhouding met de totale jurisprudentie een kleine steekproef gedaan. Wel, kan er met deze vraag inzicht worden gegeven in de uitwerking van de voorwaarden in een zaak waarin shockschade wordt geëist.

8. Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt verdedigd?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden is er ook gebruik gemaakt van een jurisprudentieonderzoek. Tijdens het onderzoek is er gelet op welke manier de voorwaarden in de praktijk worden uitgewerkt. Wat is precies de grens van de uitwerking van de voorwaarden in een zaak waarin shockschade wordt verdedigd volgens de rechter? Ook bij deze deelvraag wordt er gebruik gemaakt van de jurisprudentie uit het strafrecht en het civiel recht. Zoals al eerder gezegd zijn de zoektermen shockschade, schade, shock geëist, verdedigd, civiel en straf gebruikt. Met deze zoektermen zijn er 295 uitspraken tevoorschijn gekomen. Na het lezen van de 295 uitspraken is er een overzicht gemaakt van 28 uitspraken. Deze 28 uitspraken waren het meest bruikbaar en recent voor dit onderzoek. In de uitspraken zijn namelijk de incidenten duidelijk omschreven. Per uitspraak is er een schema gemaakt. In het schema wordt per voorwaarde aangegeven wat de rechter over de voorwaarde heeft geoordeeld. Deze informatie kon goed gebruikt worden om de verschillen in de toepassing van de voorwaarden in kaart te brengen. Er is een onderscheid gemaakt tussen de Rechtbank en het Gerechtshof. Er zijn 17 uitspraken van de Rechtbank en 11 uitspraken van het Gerechtshof gebruikt. De onderzoeksmethode die is gebruikt voor deze deelvraag is een goede onderzoeksmethode. Het was niet heel lastig om aan de jurisprudentie te komen. Er zijn in totaal 295 uitspraken over shockschade te vinden. De validiteit van dit onderzoek is niet heel groot. Er is in verhouding met de totale jurisprudentie een kleine steekproef gedaan. Ook is er met deze vraag een goed inzicht gegeven in de uitwerking van de voorwaarden in een zaak waarin shockschade wordt verdedigd.

9. Wat is de toepassing van de voorwaarden volgens dossieranalyse in zaken waarin shockschade wordt geëist en wordt verdedigd?

Om een antwoord te geven op deze deelvraag is er gebruik gemaakt van een dossieranalyse. Voor dit onderzoek zijn twee dossiers van de negen dossiers gebruikt. Er is gebruikt gemaakt van maar twee dossiers, omdat dit de meest bruikbare dossiers waren. In deze dossiers zijn de incidenten duidelijk en uitgebreid beschreven. Ook is de onderbouwing van de voorwaarden waarop de advocaten shockschade vorderde of verdedigd uitgebreid in het dossier opgenomen. Helaas, waren de andere zeven dossiers die ook over shockschade gingen niet bruikbaar. In de andere dossiers was de informatie te summier om een goed beeld te kunnen krijgen over de onderbouwing van de voorwaarden die de advocaten aanvoerden. Het lezen van de dossiers van de advocaten was erg belangrijk voor dit onderzoek. Door middel van de dossieranalyse is er vastgesteld op welke manier de advocaten op dit moment shockschade vorderen of verdedigen. Daarna is er gekeken of er een verschil is met de literatuur en

jurisprudentie, zodat er eventueel wat aangepast kan worden in de aanpak van de advocaten als het gaat om een shockschadeprocedure.

Tijdens het lezen van de dossiers is er een onderscheid gemaakt in het soort incident en of shockschade wordt geëist of verdedigd. Ook is er per dossier een schema gemaakt van de voorwaarden. Per dossier is bekeken wat de uitwerkingen van de voorwaarden in de praktijk zijn. In de schema's is te terug te lezen wat het oordeel van de rechter was in de zaak. Nadat de onderzoeksresultaten verwerkt zijn werd het duidelijk wanneer het vorderen of verdedigen van shockschade slaagt in een zaak van SVK-advocaten. Het is duidelijk geworden wat de toepassing van de voorwaarden is bij verschillende incidenten.

De onderzoeksmethode is een goede onderzoeksmethode, omdat door het maken van een dossieranalyse duidelijk in beeld is gebracht wanneer het vorderen of verdedigen van shockschade slaagt en onder welke omstandigheden. Dit is verwerkt in een overzicht, waardoor het daarna goed vergeleken kon worden met de vakliteratuur. Door het overzicht en het bekijken van de verschillen is het duidelijk geworden wat de advocaten het beste kunnen veranderen in hun aanpak. De validiteit van dit onderzoek is niet heel groot, omdat er twee dossiers zijn gebruikt. De reden waarom er twee dossiers zijn gebruikt is, omdat in deze twee dossiers als enige de beste uitwerkingen staan van de voorwaarden. Er is voor dit onderzoek een kleine steekproef gedaan, maar voor het kantoor van SVK-advocaten is het resultaat uit het onderzoek voldoende bruikbaar.

10. Wat zijn de eventuele verschillen tussen de literatuur en de jurisprudentie in de uitwerking van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?

Om een antwoord te geven op deze deelvraag zijn de resultaten van het literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek vergeleken met elkaar. Er is gebruik gemaakt van verschillende soorten uitspraken. Hierdoor is het duidelijk geworden wat de eventuele verschillen zijn met de vakliteratuur. Dit is uitgewerkt in een schematisch overzicht. De uitspraken die zijn gebruikt zijn de uitspraken die ook voor de andere deelvragen zijn gebruikt. Er zijn 28 uitspraken gebruikt. In de 28 uitspraken is er een onderscheid gemaakt tussen de Rechtbank en het Gerechtshof. Ook is er een onderscheid gemaakt in de zaken waarin shockschade wordt gevorderd en verdedigd. De onderzoeksmethoden die zijn gebruikt om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag zijn goede onderzoeksmethoden. Er is duidelijk in kaart gebracht wat de verschillen zijn ten aanzien van de jurisprudentie. Dit is namelijk later uitgewerkt in een schema. De validiteit van dit onderzoek is niet heel groot, omdat niet alle uitspraken zijn gebruikt. Er is een kleine steekproef gehouden. Er is voor dit onderzoek gebruik gemaakt van 28 uitspraken. Het was niet haalbaar om alle uitspraken te gaan onderzoeken. Daarvoor bestaat er teveel jurisprudentie.

11. Welk verschil is er tussen de literatuur en de dossieranalyse van de advocaten van SVK-advocaten in de uitwerking van voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?

Om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag is er onderzoek gedaan in de vakliteratuur en een dossieranalyse. In de vakliteratuur staat er beschreven wat de voorwaarden zijn van shockschade. Met deze deelvraag is er bekeken hoe de advocaten van SVK-advocaten de voorwaarden van shockschade uitwerken in de

praktijk. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van twee dossiers van SVK-advocaten. De reden dat voor dit onderzoek maar twee dossiers van de negen dossiers zijn gebruikt is, omdat dit de twee meest bruikbare dossiers waren. In deze dossiers worden de incidenten duidelijk beschreven, waardoor een duidelijk beeld is gevormd over de toepassing van de voorwaarden.

In één dossier gaat het om een procedure waarin shockschade wordt gevorderd. In het andere dossier gaat het om een procedure waarin shockschade wordt verdedigd. De vergelijking van de vakliteratuur en de dossieranalyse is opgenomen in een schema. Hierdoor is er een goed overzicht gegeven van de eventuele verschillen. De onderzoeksmethoden die zijn gebruikt om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag zijn goede onderzoeksmethoden. Er is duidelijk in kaart gebracht wat de eventuele verschillen zijn ten opzichte van de dossiers. De validiteit van dit onderzoek is niet heel groot zijn, omdat er twee dossiers zijn gebruikt. De reden waarom er twee dossiers zijn gebruikt is, omdat in deze twee dossiers als enige de beste uitwerkingen staan van de voorwaarden. Er is voor dit onderzoek gebruik gemaakt van een kleine steekproef.

1.7 Leeswijzer

In hoofdstuk 1 is er in gegaan op de probleemanalyse. Ook zijn de doelstelling, centrale vraag en de deelvragen besproken. Daarnaast is in het hoofdstuk per deelvraag de onderzoeksmethode besproken. In hoofdstuk 2 wordt het juridisch kader besproken. In het juridische kader worden de juridisch-theoretische deelvragen behandeld. In hoofdstuk 3 worden de praktijkgerichte vragen uitvoerig besproken. Hoofdstuk 4 gaat over het beantwoorden van de centrale vraag aan de hand van de onderzoeksresultaten. Ook wordt besproken of het antwoord bruikbaar is. Tot slot, wordt in hoofdstuk 5 een stap verder gegaan op het antwoord van de centrale vraag en is het beroepsproduct terug te lezen.

Hoofdstuk 2

In dit hoofdstuk worden de juridische-theoretische deelvragen behandeld. Van de 11 deelvragen zijn er vijf vragen juridisch-theoretisch. De volgende zes vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord :

1. Wat houdt volgens de vakliteratuur het begrip shockschade in?
2. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde 'schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm' in?
3. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde 'directe confrontatie' in?
4. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde 'erkend psychiatrisch ziektebeeld' in?
5. Wat houdt volgens de vakliteratuur de voorwaarde 'affectieve relatie' in?
6. Wat zijn de knelpunten van de voorwaarden in de praktijk volgens de vakliteratuur?

2.1 Shockschade

In de Nederlandse wetgeving is geregeld dat alleen het slachtoffer dat direct betrokken is bij een onrechtmatige daad, op grond van artikel 162 van Boek 6 uit het Burgerlijk Wetboek, recht heeft op vergoeding van de schade die hij of zij geleden heeft. Er is sprake van directe betrokkenheid van een slachtoffer als er een verkeersovertreding of een overtreding van een maatschappelijke norm door de schuldenaar is gemaakt, waarbij door deze overtreding slachtoffers zijn gevallen.¹¹ Maar het recht kent hierop twee uitzonderingen. Namelijk in het geval waarin de dader zijn daad heeft begaan met het uitdrukkelijk oogmerk daarmee immateriële schade aan de nabestaanden toe te brengen. En in het geval waarin bij degene bij wie door het waarnemen van door een onrechtmatige daad veroorzaakte dood of door de directe confrontatie met de ernstige gevolgen daarvan een zodanig shock teweeg wordt gebracht, dat daaruit geestelijk letsel voortvloeit.¹² De twee uitzonderingen zijn opgenomen in artikel 108 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek.

De twee uitzonderingen die in de Nederlandse wetgeving zijn geregeld gaan over twee verschillende soorten schade. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen affectieschade en shockschade. Affectieschade vloeit voort uit artikel 108 van Boek 6 uit het Burgerlijk Wetboek en shockschade vloeit voort uit het artikel 106 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek. Affectieschade is de schade die iemand lijdt door het verdriet om de dood of het letsel van iemand anders. Met shockschade, ook wel schrikschade, wordt de schade bedoeld die is ontstaan na een hevige emotionele schok. Deze emotionele schok is het gevolg van het waarnemen of geconfronteerd worden met een ongeval of een ander incident.¹³

Artikel 106 van Boek 6 uit het Burgerlijk Wetboek biedt de mogelijkheid voor vergoeding van shockschade, indien iemand letsel ondervindt of op een andere manier in zijn persoon is aangetast door de shock. In dit artikel wordt bepaald dat wanneer zich een zaak heeft voorgedaan, waarin een andere schade dan vermogensschade is opgelopen, schadevergoeding kan worden geëist. Wanneer schadevergoeding wordt geëist heeft de eiser recht op een naar evenredig rechtmatig vast te stellen bedrag. De shockschade kan verhaald worden op de partij die aansprakelijk is. Er moet wel voldaan zijn aan de voorwaarden van shockschade.¹⁴

¹¹ Lindenbergh 2002, p.336.

¹² Rb Arnhem 16 april 2008, ECLI:NL:RBARN:2008:BC9632.

¹³ Lindenbergh 2002, p.337.

¹⁴ Lindenbergh 2002, p.337.

De voorwaarden voor een vordering op grond van shockschade zijn door de Hoge Raad in het arrest van 22 februari 2002 bepaald. Dit arrest wordt ook wel het Taxibus-arrest genoemd. Later in 2009 heeft de Hoge Raad zich weer uitgesproken over de voorwaarden van shockschade. In het bekende Vilt-arrest uit 2009 gaat het vooral om de voorwaarde ‘directe confrontatie’. In het arrest is terug te lezen dat de Hoge Raad het vereiste van directe confrontatie niet wilden afzwakken.

2.1.1. Het Taxibus-arrest

Het Taxibus-arrest gaat over een vijfjarig dochttertje van een vrouw. Het meisje fietste op het woonerf en is tijdens het fietsen aangereden door een achteruit rijdende taxibus. De schedel van het meisje raakte hierdoor ernstig beschadigd. De inhoud van haar schedel lag naast het hoofdje op de grond. De moeder van het meisje zag het ernstige incident niet gebeuren. Zij werd na het incident meteen ingelicht door de buurvrouw. Toen de moeder het incident van de buurvrouw hoorde rende zij meteen naar buiten. Zij zag haar dochttertje op de grond liggen en rende naar haar dochttertje. De moeder pakte haar dochttertje beet. Zij zag de inhoud van de schedel aan voor braaksel. Zij probeerde haar hoofdje van haar dochttertje om te draaien maar haar hand verdween in haar schedel. De moeder realiseerde zich op dat moment dat het braaksel de schedelinhoud was. De moeder van de dochter liep door deze gebeurtenis ernstig geestelijk letsel op. De moeder vorderde vergoeding van de geleden materiële en immateriële schade van de bestuurder van de taxibus. De bestuurder van de taxibus zou onrechtmatig hebben gehandeld. De vordering werd door de Rechtbank afgewezen. De Hoge Raad bepaalde anders. De bestuurder van de taxibus had rekening moeten houden met de schade zoals de moeder deze heeft geleden. Hierdoor werd er aann het relativiteitsvereiste voldaan en kan er schadevergoeding worden toegekend. Maar de Hoge Raad stelde een aantal voorwaarden op waaraan volgens de Raad aan voldaan moet zijn om over te gaan tot vergoeding van shockschade. De voorwaarden zijn dat sprake moet zijn van schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm met gevolg letsel of overlijden van direct betrokkenen slachtoffers, van waarneming van een ernstig ongeval of misdrijf of een directe confrontatie met de ernstige gevolgen daarvan, de waarneming of confrontatie moet geleid hebben tot een hevige emotionele shock, er moet sprake zijn van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld en het zal zich voornamelijk voordoen bij een nauwe affectieve band.¹⁵

2.1.2 Het Vilt-arrest

Het Vilt-arrest gaat over een auto die is aangereden waarin twee mensen zaten, namelijk een man met zijn vrouw. Zij zouden zijn aangereden door een andere auto met daarin vier jonge inzittenden. Na de aanrijding beval de man de vier jonge inzittenden om mee te rijden naar zijn woning, het woonwagenkamp, zodat ze daar de schade verder konden afhandelen. Dit deden de jongeren niet. De vrouw die inmiddels achter het stuur zat moest van de man de jongeren achtervolgen. Er ontstond een ongeluk. Voor drie jongeren liep dit fataal af. De man in de andere auto werd hierna strafrechtelijk veroordeeld voor meerdere malen plegen van doodslag.

De nabestaanden van de jongeren waren niet aanwezig bij het ongeluk en geen van hen waren direct geconfronteerd met de directe ernstige gevolgen. Wel, vorderden de nabestaanden in deze zaak een schadevergoeding aan de WAM-verzekeraar van de man. Zij gaven aan dat de man onrechtmatig had gehandeld tegenover de nabestaanden van de jongeren. Dit werd afgewezen, omdat het in strijd is met de wet. Voor een vordering op grond van artikel 162 van

¹⁵ HR, 22 februari 2002, ECLI:NL:HR:2002:AD5356.

Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek staat het artikel 108 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek in de weg, omdat overlijdensschade buiten het artikel 108 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek valt.¹⁶

Ook vorderden zij shockschade op grond van artikel 106 lid 1 sub B van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek. Zij gaven aan dat zij zijn aangetast in persoon en er zou voldaan zijn aan de voorwaarden die in het Taxibus-arrest gesteld zijn. Er zouden minder strenge eisen gesteld moeten worden aan de voorwaarden, omdat hier sprake was van ernstige normschending. Maar de vordering werd door de Hoge Raad afgewezen. De nabestaanden hadden het ongeluk niet waargenomen en waren ook niet direct geconfronteerd met de ernstige gevolgen daarvan. Ondanks dat er sprake was van opzettelijk handelen zag de Hoge Raad geen reden om het vereiste directe confrontatie af te zwakken.¹⁷

Ondanks dat de Hoge Raad zich heeft uitgesproken over directe confrontatie blijft de toepassing van de directe confrontatie in verschillende zaken onduidelijk voor de SVK-advocaten. De Hoge Raad heeft zich niet duidelijk uitgesproken over in welke gevallen er gesproken mag worden over directe confrontatie. Elke keer moet deze voorwaarde opnieuw worden getoetst door de rechter.

2.1.3 De voorwaarden

De voorwaarden zijn als volgt: er moet sprake zijn van schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm met gevolg letsel of overlijden van direct betrokkenen slachtoffers, van waarneming van een ernstig ongeval of misdrijf of een directe confrontatie met de ernstige gevolgen daarvan, de waarneming of confrontatie moet geleid hebben tot een hevige emotionele shock, er moet sprake zijn van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld en het zal zich voornamelijk voordoen bij een nauwe affectieve band.¹⁸ Hieronder zullen de voorwaarden worden uitgelegd. Dit wordt gedaan, zodat daarna de voorwaarden vanuit de literatuur vergeleken kunnen worden met de toepassing van de voorwaarden in de praktijk.

2.2 Schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm

De eerste voorwaarde is dat er sprake moet zijn van schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm. Dit houdt in dat er een ongeval of misdrijf heeft plaatsgevonden met als gevolg dat er letsel is ontstaan of overlijden van direct betrokkenen slachtoffers. Als er sprake is van een ongeval zijn dit vaak ongevallen waarbij een verkeers- en/of een veiligheidsnorm wordt geschonden.¹⁹ Het kan dus een verkeersongeval zijn, maar ook een arbeidsongeval kan aanleiding zijn voor een vergoeding.

2.3 De directe confrontatie

De tweede voorwaarde is de directe confrontatie. Deze voorwaarde wordt ook wel aangeduid in de literatuur als het confrontatie vereiste. Dit begrip dient verder uitgelegd te worden. In de vakliteratuur komt deze voorwaarde namelijk vaak voor. Er is sprake van directe confrontatie als er waarneming van een ernstig ongeval of misdrijf of een directe confrontatie met de ernstige gevolgen daarvan plaatsvindt.²⁰

¹⁶ HR, 9 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI8583.

¹⁷ HR, 9 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI8583.

¹⁸ HR, 22 februari 2002, ECLI:NL:HR:2002:AD5356

¹⁹ Lindenbergh 2002, p.337.

²⁰ Kottenhagen A 2010, p.130.

De voorwaarde directe confrontatie is een uitwerking van het relativiteitsvereiste dat is uitgewerkt in artikel 163 van boek 6 uit het Burgerlijk Wetboek. Dit betekent dat de dader van het ongeval of misdrijf alleen aansprakelijk is voor de schade, als de norm die de dader overschreden heeft als doel heeft om het recht van de benadeelde partij te beschermen. Er zal een relatie moeten bestaan tussen de veroorzaakte schade en het beschermde belang.²¹ Als er aan deze voorwaarde wordt voldaan kan het shockschadeslachtoffer shockschade vorderen. Zonder dat er sprake is van directe confrontatie zal de vordering worden afgewezen.

In de literatuur is terug te lezen dat er drie elementen zijn binnen het confrontatie vereiste. De drie elementen zijn het tijdselement, het locatieaspect en het middelijkheidsaspect. Het tijdselement houdt in dat gekeken moet worden naar hoeveel tijd er tussen de daad en het confronteren mag zitten. Uit de literatuur blijkt dat een confrontatie met de gevolgen van de gebeurtenis twee tot drie dagen niet voldoende is om aan het confrontatie vereiste te voldoen. Uit de jurisprudentie kan worden afgeleid dat een confrontatie, binnen enkele uren, in het algemeen de maatstaf is.²²

Het locatieaspect houdt in dat de locatie in causaal verband moet staan met de confrontatie.²³ Uit het Taxibus-arrest blijkt dat het niet aannemelijk is dat de shock niet direct op de plaats van het ongeval hoeft plaats te vinden. Dit betekent dat bijvoorbeeld de locatie van een moord in een rijdende auto een andere locatie kan zijn dan de confrontatie. De confrontatie houdt in dat het geval wel in causaal verband moet zijn met de moord.

Het middelijkheidsaspect houdt de eigen waarneming van het shockschadeslachtoffer in. Als de informatie verkregen is door een derde betekent dit dat er geen sprake is van directe confrontatie. Vaak zal de confrontatie met het proces-verbaal van de politie, het proces of verhalen van omwonenden niet genoeg zijn om te voldaan aan het middelijkheidsaspect.²⁴ Indirect wordt er dan niet voldaan aan de voorwaarde van directe confrontatie.

2.4 Erkend psychiatrisch ziektebeeld

De derde voorwaarde houdt in dat er sprake moet zijn van een letsel bij het shockschadeslachtoffer. Er moet sprake zijn van letsel in de zin van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld. Dit moet kunnen worden aangetoond met documenten. Hiermee kan het causaal verband tussen de confrontatie, de emotionele shock en het ziektebeeld van de benadeelde persoon worden aangetoond.²⁵ Vaak wordt er verwezen naar het Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS). De problemen die horen bij deze stoornis ontstaan vaak na het meemaken van een traumatische ervaring. Een probleem dat kan ontstaan is bijvoorbeeld het herbeleven van de gebeurtenis.²⁶ Ook kan het erkend psychiatrisch ziektebeeld onderbouwd worden met andere stoornissen, zoals angststoornissen en depressies.²⁷

²¹ Verheij 2005, p.34.

²² Emaus 2011, p.4.

²³ Emaus 2011, p.4.

²⁴ Emaus 2011, p.4.

²⁵ Verheij 2002, p.138.

²⁶ Verheij 2002, p.117-120.

²⁷ Engelhard & Engelhard 2013, p.518-523.

2.5 De affectieve relatie

De vierde voorwaarde houdt in dat er sprake moet zijn van een nauwe affectieve relatie. Dit betekent dat er een affectieve band moest zijn tussen het shockschadeslachtoffer en het directe slachtoffer van het misdrijf of ongeval. Een erkend psychiatrisch ziektebeeld treedt vaak op bij shockschadeslachtoffers als zij een affectie relatie hebben met het slachtoffer. Zij hebben een nauwe band met het slachtoffer van het ongeval of het misdrijf. Het ongeval of het misdrijf heeft daardoor erge impact op de shockschadeslachtoffers.²⁸ Een voorbeeld dat gegeven kan worden van een nauwe affectieve band is de band tussen ouders en hun kinderen.

2.6 De knelpunten vanuit de literatuur

In de vakliteratuur is veel over shockschade geschreven. Ook zijn de knelpunten in de vakliteratuur bespreekbaar gemaakt. Er zijn een aantal knelpunten die vaak terugkomen. In dit hoofdstuk zullen een aantal knelpunten beschreven worden die vaak terugkomen. De knelpunten worden bespreekbaar gemaakt om aan te tonen dat niet alleen de advocaten van SVK-advocaten knelpunten kunnen aangeven over het begrip shockschade.

2.6.1 Knelpunten

Het eerste knelpunt dat genoemd kan worden gaat over de onduidelijkheid die bestaat over de voorwaarden van shockschade, voornamelijk over de voorwaarde van de directe confrontatie. Het is onduidelijk wanneer in de praktijk gesproken mag worden over directe confrontatie. Hiermee wordt bedoeld dat het niet duidelijk is in welke gevallen er aan de voorwaarde directe confrontatie is voldaan. Dit knelpunt is niet alleen aangegeven door de advocaten van SVK-advocaten, maar ook door andere geleerden zoals de heer Lindenbergh.²⁹ Daarnaast is ook in de rechtspraak terug te lezen dat er onduidelijkheid bestaat over de voorwaarden, zoals in de zaak van Maja Bradaric³⁰ of in de Facebook-moordzaak.³¹

Een ander knelpunt gaat ook over de voorwaarde directe confrontatie. Door de rechtspraak is in de loop der jaren duidelijker geworden wanneer de rechter oordeelt dat er is voldaan aan de voorwaarde directe confrontatie. De kritiek die in de vakliteratuur over dit punt terug te lezen is luidt als volgt, dat de norm die uit de rechtspraak voortvloeit te hoog zou zijn. Dit houdt in dat de voorwaarden door de rechter te streng worden getoetst. De heer Lindenbergh geeft aan dat de normschending lager moet zijn. Naar zijn mening zou de rechter lagere eisen moeten stellen aan het confrontatie vereiste wanneer er sprake is van een geweldsdelict. Een geweldsdelict is naar zijn mening al zwaar genoeg.³²

Een derde knelpunt is dat volgens mevrouw Engelhard het vereiste van een directe confrontatie weinig ruimte biedt voor vergoeding van schade van slachtoffers die de gevolgen van het ongeval niet hebben gezien. Zij wil graag een 'minder categorische' benadering. Zij vindt dat het recht op schadevergoeding van slachtoffers niet reeds moet zijn uitgesloten op de enkele grond dat zij het misdrijf of de gevolgen van het misdrijf niet hebben gezien. De aard van de norm moet voorop staan.³³

²⁸ Kottenhagen A 2010, p.30.

²⁹ Lindenbergh 2002, p.338.

³⁰ Rb Arnhem 13 april 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BQ1757.

³¹ Rb Gelderland 19 januari, ECLI:NL:RBGEL:2014:520.

³² Lindenbergh 2002, p. 338.

³³ Engelhard 2008a, p. 44.

Tevens, geeft de heer Hartlief een ander knelpunt aan, namelijk dat de geweldsdelicten niet volgens het Taxibus-arrest en het Vilt-arrest moeten worden getoetst. In deze twee zaken gaat het om verkeersongevallen. Hierdoor toetst de rechter op een andere manier de voorwaarden. Volgens Hartlief is bij geweldsdelicten sprake van extra confronterende gevolgen, namelijk de publiciteit, het strafrechtelijk onderzoek en het strafproces. Deze gevolgen werken extra confronterend.³⁴

2.6.2. Conclusie

De conclusie die getrokken kan worden is dat het knelpunt die de advocaten van SVK-advocaten aangeven niet alleen op het kantoor van SVK-advocaten bestaat. Er zijn veel knelpunten bespreekbaar gemaakt in de literatuur, ook al zijn de voorwaarden uitgekristalliseerd in de vakliteratuur. Er ontstaan nog een aantal vraagtekens bij de voorwaarden van shockschade. De knelpunten die bespreekbaar zijn gemaakt in de literatuur zijn dat het onduidelijk is wanneer in de praktijk gesproken mag worden van directe confrontatie, de geweldsdelicten moeten niet volgens het Taxibus-arrest en het Vilt-arrest getoetst worden en de norm die uit de rechtspraak voortvloeit zou te hoog zijn. Volgens de heer Lindenbergh moet de rechter lagere eisen stellen aan het confrontatie vereiste wanneer er sprake is van een geweldsdelict. Een ander knelpunt is dat de directe confrontatie weinig ruimte biedt voor vergoeding van schade van slachtoffers die de gevolgen van het ongeval of het misdrijf niet hebben gezien.

³⁴ Hartlief 2009, p. 2.

Hoofdstuk 3

In dit hoofdstuk worden de praktijkgerichte deelvragen beantwoord. Er zijn vijf praktijkgerichte deelvragen. De vijf praktijkgerichte deelvragen die in dit hoofdstuk worden behandeld zijn als volgt:

1. Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist?
2. Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt verdedigd?
3. Wat is de toepassing van de voorwaarden volgens dossieranalyse in zaken waarin shockschade wordt geëist en wordt verdedigd?
4. Wat zijn de eventuele verschillen tussen de literatuur en de jurisprudentie in de uitwerking van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?
5. Welk verschil is er tussen de literatuur en de dossieranalyse van de advocaten van SVK-advocaten in de uitwerking van voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?

3.1 De toepassing volgens de jurisprudentie van voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist

Om een antwoord te geven op de deelvraag; *‘Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist?’* is er onderzoek in de jurisprudentie gedaan. Uit de jurisprudentie is duidelijk geworden op welke manier de voorwaarden worden toegepast en worden uitgelegd. Ook is duidelijk geworden welke uitleg van de voorwaarden de rechter goedkeurt en welke voorwaarden niet.

Het was makkelijk om aan jurisprudentie te komen. Er zijn veel uitspraken te vinden waarin het begrip shockschade aan bod komt. Wel, moest gelet worden op dat er een goede uitleg van de voorwaarden in de uitspraken staan. Dat was nog lastig. Uiteindelijk zijn er 28 uitspraken gebruikt. Deze uitspraken zijn onderverdeeld in uitspraken van de Rechtbank en het Gerechtshof. Er zijn 17 uitspraken van de Rechtbank en 11 uitspraken van het Gerechtshof gebruikt. Per zaak is gekeken of er shockschade is geëist. Ook is er gelet op of in de uitspraken duidelijk naar voren komt welke gronden worden aangevoerd voor de shockschadevordering. Niet in alle uitspraken werd de shockschadevordering uitgebreid behandeld.

Hieronder zal per voorwaarde de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden worden besproken. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de uitspraken van de Rechtbank en het Gerechtshof. Dit is gedaan om te kijken of in het oordeel van de rechter eventueel een verschil zit.

3.1.1 Onderzoeksresultaten Rechtbank

Om te beginnen met de voorwaarde schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm. In de resultaten van het jurisprudentieonderzoek is terug te lezen dat vaak geen verdere uitleg nodig is om te bepalen of er sprake is van schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm. Er wordt gekeken naar het ongeval of het misdrijf. Vaak is het een moord, poging tot doodslag, ontucht of een verkeersongeluk. De andere voorwaarden dienen meer uitgelegd of gemotiveerd te worden.

De tweede voorwaarde is de directe confrontatie. Dit is een lastige voorwaarde. Per zaak verschilt het wanneer er sprake is van directe confrontatie, omdat het niet duidelijk is uitgelegd in de vakliteratuur. De rechter bekijkt elke keer opnieuw of in dit geval sprake is van directe confrontatie. Er is geen vaste lijst waarin gevallen staan wanneer gesproken mag worden van directe confrontatie. Wel, zijn er een aantal criteria waaraan voldaan moet zijn om te kunnen spreken van directe confrontatie. In de zaken waarin shockschade wordt geëist is het confrontatie vereiste aan bod gekomen. In de resultaten van het onderzoek is terug te lezen dat de voorwaarde soms uitgebreider in een zaak is behandeld dan in andere zaken. Vaak is terug te lezen in de onderzoeksresultaten dat het aantonen van directe confrontatie is gedaan door aan te geven dat de benadeelde partij, de partij die shockschade eist, aanwezig was bij het misdrijf. Hij of zij heeft dan het ongeluk of misdrijf meegemaakt. Of zij hebben het slachtoffer van het misdrijf direct na het misdrijf bewusteloos zien liggen op de grond.³⁵ Ook is er in een uitspraak aangegeven dat er sprake is van directe confrontatie, ondanks dat de benadeelde partij het ernstige verminkte lichaam van hun dochter niet meer heeft mogen zien na het misdrijf. Volgens de rechter was de benadeelde partij alsnog direct geconfronteerd met de ernstige gevolgen van de moord, omdat zij via de media en de strafprocedure kennis hebben genomen van de gruwelijke omstandigheden van de moord op hun dochter.³⁶ Daarnaast blijkt uit de onderzoeksresultaten dat de rechtbank vindt dat er geen sprake is van directe confrontatie als de benadeelde partij drie dagen later geconfronteerd wordt met de gevolgen van het misdrijf of ongeluk.

De derde voorwaarde een erkend psychiatrisch ziektebeeld gaat vaak samen met het confrontatie vereiste. Wanneer de benadeelde partij direct geconfronteerd is zijn zij ook vaak ernstig geschrokken waardoor geestelijk letsel kan ontstaan. Dat bij de benadeelde partij door het waarnemen van het misdrijf of ongeluk geestelijk letsel is ontstaan moet wel blijken uit een deskundigenrapport. In de uitspraken die voor dit onderzoek zijn gebruikt is terug te lezen dat in sommige zaken wordt gezegd dat er sprake is van een erkend psychiatrisch ziektebeeld, maar dit wordt niet aangetoond met een deskundigenrapport.³⁷ Het gevolg hiervan is dat de shockschadevordering niet wordt toegewezen. Wanneer wel een deskundigenrapport is opgesteld moet daarin duidelijk worden aangetoond dat de psychische klachten die zijn ontstaan pas zijn ontstaan na de ernstige gebeurtenis. Dit kan worden aangegeven met de behandelingen die op dat moment nog bezig zijn of met extra onderbouwende verhalen van de psychiater.³⁸

De vierde voorwaarde gaat over dat er sprake moet zijn van een affectieve relatie. De benadeelde partij moet een nauwe band hebben met het slachtoffer van het misdrijf of ongeluk. In de uitspraken wordt deze voorwaarde niet uitgebreid behandeld of gemotiveerd. Voor dit onderzoek is gekeken naar wanneer de rechter shockschade toewijst en wat voor band de benadeelde partij met het slachtoffer op dat moment had. Vaak gaat het om familie, namelijk een zoon of een dochter.

³⁵ Rb Arnhem 21 juli 2004, ECLI:NL:RBARN:2004:AR2559 (nr. 1), Rb Alkmaar 10 augustus 2005, ECLI:NL:RBALK:2005:AU0866 (nr. 2), Rb Rotterdam 8 augustus 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BW6299 (nr. 11), Rechtbank Rotterdam 20 december 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BY6961 (nr. 12), Rb Rotterdam 13 augustus 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:667 (nr. 17).

³⁶ Rb Gelderland 29 januari 2014, ECLI:NL:RBGEL:2014:520 (nr. 14).

³⁷ Rb Alkmaar 10 augustus 2005, ECLI:NL:RBALK:2005:AU866 (nr.2), Rb Rotterdam 13 augustus 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:6672 (nr.17).

³⁸ Rb Zutphen 18 november 2009, ECLI:NL:RBZUT:2009:BK4468 (nr. 4).

Ook is volgens de rechtbank sprake van een affectieve relatie in een uitspraak waarbij de man en de vrouw van tafel en bed gescheiden waren ten tijde van het misdrijf. In deze zaak is de man op een gruwelijke wijze vermoord. De vrouw stelde zich in deze zaak op als de benadeelde partij en heeft shockschade gevorderd. De rechtbank heeft aangegeven dat er alleen op beoordeling van shockschade kan worden overgegaan als de vrouw kan aantonen dat ten tijde van het misdrijf sprake was van een affectieve relatie. De vrouw moest dus in deze zaak bewijzen dat er ten tijde van het misdrijf wel sprake was van een hechte affectieve band. De vrouw had getuigenverklaringen voorgelegd aan de rechter waaruit bleek dat de man en de vrouw inderdaad een hechte affectieve band hadden. Zij waren namelijk op dat moment nog getrouwd, zij hadden samen een dochtertje waarop zij beiden zeer gesteld waren en zij leefden gedrieën samen als gezin tot aan het overlijden van de man. Ook zorgden zij samen voor hun kind, brachten samen bezoekjes aan familie en deden boodschappen. Volgens de rechtbank was er met deze getuigenverklaringen voldoende bewezen dat er sprake was van een hechte affectieve band ten tijde van het misdrijf. In deze zaak is de shockschadevergoeding toegewezen.³⁹

3.1.2 Onderzoeksresultaten Gerechtshof

De onderzoeksresultaten naar de toepassing van de voorwaarden in de uitspraken van het Gerechtshof komen vrijwel overeen met de onderzoeksresultaten van de Rechtbank. De uitleg van de voorwaarden door de benadeelde partij is vaak hetzelfde. Namelijk dat de benadeelde partij direct geconfronteerd is met het misdrijf of ongeluk, omdat zij aanwezig waren bij het misdrijf of het ongeluk. Of er wordt aangegeven dat zij direct geconfronteerd zijn, nadat het misdrijf of ongeluk heeft plaatsgevonden.

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de rechter het vaak lastig vindt om te oordelen over de shockschadevergoeding in een strafzaak. De beoordeling van de shockschadevordering is niet eenvoudig te behandelen. In veel zaken wordt daarom ook de vordering niet-ontvankelijk verklaard. Wanneer de rechter de benadeelde partij niet-ontvankelijk heeft verklaard is in de jurisprudentie niet te terug te lezen wat het oordeel van de rechter is over de voorwaarden. De benadeelde partij krijgt de mogelijkheid om naar de burgerlijke rechter te stappen. De beoordeling zal door een andere rechter gedaan moeten worden.

3.1.3 Conclusie

Er kan worden geconcludeerd dat de toepassing van de voorwaarden in de jurisprudentie soms niet uitgebreid worden behandeld. Het is daarom lastig om een duidelijk antwoord te geven op deze deelvraag. Wel, kan gezegd worden dat er sprake moet zijn van schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm. Hiervoor is vaak geen extra motivering voor nodig, er wordt gekeken naar het misdrijf of ongeluk. Ook kan gezegd worden dat er sprake is van directe confrontatie wanneer de benadeelde partij zelf aanwezig was bij het misdrijf of ongeluk. Daarnaast is ook sprake van directe confrontatie als de benadeelde partij via de media en de strafprocedure kennis hebben genomen van de gruwelijke omstandigheden van de moord op hun dochter.⁴⁰ De Rechtbank heeft aangegeven dat er geen sprake is van directe confrontatie wanneer er drie of vier dagen tussen het misdrijf of ongeluk en de confrontatie zit.

³⁹ Rb Rotterdam 8 augustus 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BW6299 (nr. 11).

⁴⁰ Rb Arnhem 16 april 2008, ECLI:NL:RBARN:2008:BC9632 (nr. 3).

Tevens, blijkt uit de onderzoeksresultaten dat een shockschadevordering in een strafprocedure niet eenvoudig van aard is. De rechter verklaart daarom vaak de benadeelde partij niet-ontvankelijk. De benadeelde partij kan dan naar de burgerlijke rechter stappen om opnieuw shockschade te vorderen.

3.2 De toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt verdedigd

Om een antwoord te geven op de deelvraag; *‘Wat is de toepassing volgens de jurisprudentie van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt verdedigd?’* is er onderzoek gedaan in de jurisprudentie. Uit de jurisprudentie is duidelijk geworden op welke manier de voorwaarden worden toegepast en worden uitgelegd. Ook is duidelijk geworden welke uitleg van de voorwaarden de rechter goedkeurt en welke voorwaarden niet.

Deze deelvraag is op dezelfde manier als de vorige deelvraag beantwoord. Per zaak is gekeken of shockschade is verdedigd. Ook is er gelet op of in de uitspraken duidelijk naar voren komt welke gronden worden aangevoerd van de verdediging. Niet in alle uitspraken werd de shockschadevordering uitgebreid behandeld.

Hieronder zal per voorwaarde de toepassing volgens de jurisprudentie worden besproken. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de uitspraken van de Rechtbank en het Gerechtshof. Dit is gedaan om te kijken of in het oordeel van de rechter eventueel een verschil zit.

3.2.1 Onderzoeksresultaten Rechtbank

Om een antwoord te geven op deze deelvraag is voor dit onderzoek gebruik gemaakt van dezelfde uitspraken die ook voor de andere deelvragen gebruikt zijn. In de uitspraken van de Rechtbank wordt de kant van de verdediging niet uitgebreid behandeld. In sommige uitspraken wordt er niks gezegd over de verdediging.⁴¹

Vaak wordt door de verdediging betwist dat er sprake is van directe confrontatie. Ook wordt betwist dat er sprake is van een erkend psychiatrisch ziektebeeld. Of dat de benadeelde partij niet-ontvankelijk moet worden verklaard.⁴² In de uitspraken is geen verdere uitleg terug te lezen waarom de verdediging betwist dat er geen sprake is van directe confrontatie en een erkend psychiatrisch ziektebeeld. In de zaken waarin de verdediging dit betwist heeft de rechter in twee zaken de verdediging gelijk gegeven. Het oordeel van de rechter in deze zaken was dat de shockschadevordering zicht niet leent voor de strafzaak. De rechter gaf aan dat shockschadevordering beter voorgelegd kan worden aan de civiele rechter.

In de uitspraken waarin het verhaal van de verdediging wel uitgebreid aan bod kwam zijn er verschillende gronden ter verdediging aangevoerd. Zoals in een zaak waar het ging om een misdrijf waarbij de oppas haar oppaskind heeft mishandeld. De 5 maanden oude baby is door de oppas zodanig door elkaar geschud en geslagen dat zij na enkele dagen is overleden. De verdediging gaf aan dat er onderscheid gemaakt moet worden tussen schade wegens verdriet om de dood van het kind en schade als gevolg van het ondergaan van een hevige shock door

⁴¹ Rb Alkmaar 10 augustus 2005, ECLI:NL:RBALK:2005:AU0866 (nr. 2), Rb Amsterdam 17 december 2010, ECLI:NL:RBAMS:2010:BO8429 (nr. 5), Rb Arnhem 13 april 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BQ1757 (nr. 7), Rb Leeuwarden 6 maart 2012, ECLI:NL:RBLEE:2012:BV7953 (nr.9), Rb Rotterdam 8 augustus 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:BW6299 (nr. 11), Rb Midden-Nederland 5 februari 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:418 (nr. 15), Rb Zeeland West-Brabant 19 mei 2014, ECLI:NL:RBZWB:2014:3256 (nr. 16).

⁴² Rb Arnhem 16 april 2008, ECLI:NL:RBARN:2008:BC9632 (nr. 3), Rb Arnhem 21 juli 2004, ECLI:NL:RBARN:2004:AR2559 (nr. 1), Rb Arnhem 27 juli 2012, ECLI:NL:RBARN:2012:BX2399 (nr. 10).

de confrontatie met de omstandigheden van het misdrijf. Door de verdediging werd aangegeven dat er geen sprake is van directe confrontatie, omdat zij door de politie op de hoogte werd gehouden en de strafzitting heeft bijgewoond. De rechter heeft in deze zaak de shockschadevordering afgewezen. De rechter was van oordeel dat inderdaad niet is gebleken van een emotionele shock die door de confrontatie met de omstandigheden van het misdrijf teweeg is gebracht.⁴³

De verdediging geeft in twee zaken ter verdediging aan dat de hoogte van de vergoeding moet worden gematigd. De reden hiervoor is dat de verdachte het gevorderde bedrag niet kan opbrengen. Dit kan zijn, omdat de verdachte 7 jaar gedetineerd zal zijn waardoor er geen inkomen is of er is geen spaargeld. De rechter heeft in deze zaken niet de hoogte van de vergoeding verlaagd, omdat de benadeelde partijen niet-ontvankelijk waren verklaard. De zaak was te lastig om het in de strafzaak te behandelen. De benadeelde partijen konden beter naar de civiele rechter stappen.⁴⁴

3.2.2 Onderzoeksresultaten Gerechtshof

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat niet in alle uitspraken de gronden van de verdediging is opgenomen. Er wordt niet uitgebreid beschreven wat de verdediging aanvoert. De gronden die wel terug te lezen zijn in de uitspraken zijn dat de verdediging de vordering betwist. De verdediging betwist de gronden, omdat bijvoorbeeld de verdachte zich aan het ten laste gelegde feit niet schuldig acht. Of dat de shockschadevordering niet is onderbouwd met een deskundigenrapport, waaruit de exacte gevolgen voor de nabestaanden kunnen worden vastgesteld.

In een zaak waarin het gaat om een fout van een ziekenhuis bij een bevalling, waarbij het kindje na de fout overleden is, geeft de verdediging aan dat onderscheid gemaakt moet worden tussen de schade wegens het verdriet om de dood van het kindje en schade als gevolg van het ondergaan van een hevige shock door de confrontatie met omstandigheden van de fout. De benadeelde partij geeft aan dat zij direct geconfronteerd is en op grond van shockschade een vordering kan eisen. De verdediging betwist dit. Volgens de verdediging is de benadeelde partij niet direct geconfronteerd. Dit komt doordat de benadeelde partij op de hoogte is gehouden van het misdrijf door de politie en door het bijwonen van de stafzitting. Ook gaf de verdediging aan dat de confrontatie niet een hevige emotionele shock teweeg heeft gebracht die tot geestelijk letsel heeft geleid. Daarnaast heeft de verdediging aangegeven dat er geen causaal verband is tussen de stoornis en de fout van de verdediging. Het rapport van een deskundige zou niet correct zijn geweest. De vordering voldoet niet aan de vereisten van shockschade. De rechter was het in deze zaak met de verdediging eens. De rechter heeft de shockschadevordering afgewezen op grond van dat in deze zaak de vereisten van shockschade niet gelden.⁴⁵

3.2.3 Conclusie

Er kan worden geconcludeerd dat zowel in de uitspraken van de Rechtbank en in de uitspraken van het Gerechtshof het lastig terug is te lezen wat precies de gronden zijn van de verdediging. Vaak wordt in een uitspraak niks beschreven over wat de verdediging aanvoert. Wanneer de verdediging wel wat aanvoert wordt de directe confrontatie of het erkend psychiatrisch ziektebeeld betwist. Dit wordt in de uitspraak aangegeven maar verder niet

⁴³ Rb 's Hertogen Bosch 20 juli 2011, ECLI:NL:RBSHE:2011:BR1623 (nr. 8).

⁴⁴ Rb Noord-Holland 20 december 2013, ECLI:NL:RBNNE:2013:8051 (nr. 13), Rb Gelderland 29 januari 2014, ECLI:NL:RBGEL:2014:520 (nr. 14).

⁴⁵ Gerechtshof 's Hertogenbosch 19 juni 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BW8927 (nr. 5).

uitgebreid gemotiveerd of uitgelegd. Ook kan de verdediging een matiging van de schadevergoeding vorderen.

In één van de uitspraken van de Rechtbank is terug te lezen dat de verdediging van shockschade wel had uitgelegd waarom er geen sprake is van directe confrontatie. Er was geen sprake van directe confrontatie, omdat zij door de politie op de hoogte was gehouden van het misdrijf en de strafzitting heeft bijgewoond. De rechter heeft in deze zaak de shockschadevordering afgewezen. De rechter was van oordeel dat inderdaad niet is gebleken van een emotionele shock die door de confrontatie met de omstandigheden van het misdrijf teweeg is gebracht.⁴⁶

In de zaken bij het Gerechtshof wordt vaak door de verdediging dezelfde gronden aangevoerd. De directe confrontatie en het erkend psychiatrisch ziektebeeld worden betwist. Als het erkend psychiatrisch ziektebeeld wordt betwist wordt aangegeven dat het deskundigenrapport niet juist is. In een van de uitspraken van het Gerechtshof heeft de rechter in het voordeel van de verdediging geoordeeld. Namelijk dat er geen sprake was van een vordering op grond van shockschade. De verdediging had dit op een goede manier aangetoond waar de rechter in mee ging.

3.3 De toepassing van de voorwaarden volgens dossieranalyse in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd

Om een antwoord te geven op de deelvraag; *‘Wat is de toepassing volgens dossieranalyse in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?’* is er gebruik gemaakt van twee dossiers van SVK-advocaten. De reden dat er twee dossiers zijn gebruikt om tot een antwoord te komen voor deze deelvraag is, omdat in deze twee dossiers het beste de gronden van de advocaten naar voren komen. De dossiers waren erg bruikbaar. De onderbouwing van de voorwaarden waarop de advocaten shockschade vorderde of verdedigd waren uitgebreid in het dossier opgenomen. Helaas, waren de andere zeven dossiers die ook over shockschade gingen niet bruikbaar. De informatie was te summier in de andere dossiers om een goed beeld te kunnen krijgen over de onderbouwing van de voorwaarden die de advocaten aanvoerden. Uit de dossiers is duidelijk naar voren gekomen op welke manier de voorwaarden worden toegepast en worden uitgelegd door de advocaten. Ook is duidelijk geworden welke uitleg van de voorwaarden de rechter goedkeurt en welke uitleg van de voorwaarden de rechter afkeurt.

3.3.1 De zaak waarin shockschade word geëist

De zaak waarin shockschade door een van de advocaten van SVK-advocaten wordt geëist gaat over een verkeersongeluk waarbij een truck langs twee fietsers reed. De truck heeft de twee fietsers aangereden. Een van de fietsers is onder de truck terechtgekomen. De man die onder de truck terecht was gekomen was ernstig verwond. Hij was later in het ziekenhuis overleden aan zijn verwondingen. De advocaat heeft in deze zaak aangegeven dat er voldaan is aan de criteria van shockschade.

3.3.2 Shockschade

Volgens de advocaat is de man die in de truck reed verantwoordelijk voor de geleden schade die de benadeelde partij heeft opgelopen. Hij geeft aan dat de man in de truck onrechtmatig heeft gehandeld en daarom de shockschadevordering openstaat. De benadeelde partij heeft gezien dat zijn vader is verongelukt en heeft het verminkte lichaam op de grond gezien. Hieronder is schade ontstaan. De schade die is ontstaan bestaat uit geestelijk letsel in de vorm

⁴⁶ Rb 's Hertogen Bosch 20 juli 2011, ECLI:NL:RBSHE:2011:BR1623 (nr. 8).

van angsten, depressiviteit, slaapstoornissen en concentratiestoornissen. De advocaat heeft een deskundigenrapport aangevoerd waaruit blijkt dat er sprake is van schade. Ook heeft de advocaat aangegeven dat zijn cliënt nog in behandeling is bij een psychiater.

De verdediging gaf aan dat er geen sprake is van shockschade, omdat er geen sprake is van directe confrontatie. De benadeelde partij zou voorop hebben gereden en het ongeluk niet hebben gezien. Ook gaven zij aan dat de verongelukte man niet een uiterst verminkt lichaam had. Uit de verklaringen blijkt het namelijk alleen om een bloedende hoofdwond te gaan. Tevens, zou het deskundigenrapport niet voldoende onderbouwd zijn.

De Rechtbank is niet in de gronden van de verdediging meegegaan. De Rechtbank was van oordeel dat er wel sprake was van directe confrontatie, omdat de benadeelde partij het ongeluk heeft zien gebeuren. De benadeelde partij was onderdeel van het ongeluk. Hierdoor is het mogelijk om shockschade te vorderen. Ook vond de Rechtbank het deskundigenrapport goed onderbouwd waardoor voldaan was aan het vereiste van een erkend psychiatrisch ziektebeeld. De shockschade is in deze zaak toegewezen.

3.3.3 Conclusie

Uit de onderzoeksresultaten kan worden geconcludeerd dat de shockschadevordering toegewezen wordt wanneer voldaan is aan de voorwaarden van shockschade. Volgens de Rechtbank is voldaan aan het vereiste van directe confrontatie wanneer de benadeelde partij het ongeluk heeft zien gebeuren. Dit moet goed onderbouwd worden met uitleg van het ongeluk. Ook is het aanvoeren van een deskundigenrapport een goede manier om aan te tonen dat er sprake is van een erkend psychiatrisch ziektebeeld. Wel, is het verstandig om in het deskundigenrapport de klachten goed op te nemen en aan te geven dat de cliënt nog in behandeling is.

3.3.4 De zaak waarin shockschade wordt verdedigd

De zaak waarin shockschade door een van de advocaten van SVK-advocaten wordt verdedigd gaat over doodslag. Een man had ruzie met zijn ex-vrouw. De vrouw heeft verteld aan de man verteld dat zij hem niet meer wilde zien. Zij wilde graag gaan scheiden. De man was het daar niet mee eens en heeft gezegd dat hij een kussen op het gezicht zal gaan drukken. Er zijn nare sms-berichten naar elkaar verstuurd en de ruzie escaleerde. Uiteindelijk zorgde dit voor een ruzie in de woning, waarbij het kindje om het leven is gekomen. De man is strafrechtelijk veroordeeld voor doodslag op het kindje. Hij heeft onrechtmatig gehandeld ten opzichte van het kindje, maar ook ten opzichte van zijn ex-vrouw. De vrouw is in deze zaak de benadeelde partij. Zij heeft in deze zaak shockschade gevorderd.

In deze zaak wordt eerst gekeken of er is voldaan aan het oogmerk criterium. Daarna ziet de Rechtbank aanleiding om over te gaan op de beoordeling van shockschade. De vrouw gaf aan dat haar dochter aanwezig was in de woning ten tijde van het overlijden van haar zoon. Ook is er sprake van een zeer grote geestelijke schade.

3.3.5 Oogmerk criterium

De Rechtbank vond dit een ernstige en verdrietige zaak met een enorme impact op het leven van vrouw. Het eerste wat de Rechtbank heeft getoetst is het oogmerk criterium. Hierbij gaat het om of de man het oogmerk had om nadeel toe te brengen aan de vrouw. Volgens mevrouw had de man het oogmerk om het kindje te doden, dat blijkt uit de sms-berichten die zijn verstuurd. Volgens de vrouw blijkt uit het sms-bericht: *‘Zielig straks voor je’* dat de man de dood voor ogen had.

De advocaat van SVK-advocaten verdedigde de man in deze zaak. Hij betwistte dat meneer het oogmerk had om de vrouw leed toe te brengen. Ook zou meneer nooit hebben gezegd dat hij het kindje zou doden of een kussen op zijn gezicht zou drukken. De advocaat gaf aan dat met betrekking op het sms-bericht: *'Zielig straks voor je'* de vrouw een serie aannames heeft gemaakt. In de strafzaak, die al was geweest, had meneer een verklaring voor deze sms-berichten gegeven. De verklaring voor deze berichten was dat het ging om een suïcidepoging waarna hij dat sms-bericht heeft verstuurd. De meneer doelde op zijn eigen dood en niet van hun kindje. Daarnaast komt uit het deskundigenrapport naar voren dat er geen sprake is van oogmerk om leed toe te brengen. Uit het rapport blijkt alleen een vermoeden dat de meneer zich in de steek gelaten voelde. En dat gevoel gepaard ging met een enorme hoeveelheid woede en wanhoop. Hieruit blijkt niet dat meneer de vrouw leed wilde toebrengen door het om het leven brengen van hun kindje.

De Rechtbank overwoog dat het rapport summiere informatie bevatte van de beweegredenen van meneer. Het rapport vermeldt dat vermoed kan worden dat meneer zich door zijn vrouw enorm in de steek gelaten heeft gevoeld wat samen is gegaan met woede en wanhoop. Vanuit deze emotie heeft hij het misdrijf gepleegd. Er wordt aangegeven dat het plegen van de moord teruggevoerd kan worden op de depressie, intellectuele capaciteiten en de narcistische persoonlijkheidsstructuur van meneer. Hieruit blijkt voor de Rechtbank niet dat meneer het oogmerk heeft gehad om mevrouw leed toe te brengen. De sms-berichten die door de vrouw zijn aangevoerd zijn niet voldoende om aan te nemen dat meneer het oogmerk had om leed toe te brengen.

3.3.6 Verdediging shockschadevordering

De vrouw en haar dochter vorderde shockschade in deze zaak. De Rechtbank moest in deze zaak vaststellen of voldaan is aan de criteria, zoals de Hoge Raad heeft gesteld in het Taxibus-arrest. De vrouw, de benadeelde partij, gaf aan dat er sprake is van shockschade. Zij is geconfronteerd met de ernstige gevolgen van het onrechtmatig handelen door meneer, namelijk de dood, de wijze van overlijden en het dode lichaam van haar kindje. Ook stelde de advocaat dat de strafzaak een enorme wissel op het leven van de vrouw en haar dochter heeft. Zij zijn geconfronteerd met alle ins en outs van het strafrechtelijk onderzoek en het forensisch onderzoek. Ook blijkt uit het behandelplan van de vrouw dat sprake is van geestelijk letsel.

Ter verdediging is door de advocaat van meneer aangegeven dat het moet gaan om het waarnemen van het ongeval of om de directe confrontatie met de ernstige gevolgen van dat ongeval. In dit geval is daar geen sprake van, omdat de vrouw op weg was naar het politiebureau. Zij zat in de politiewagen en zij reden langs de woning. Zij zag dat de woning was afgezet en dat de forensische dienst ter plaatse was. De vrouw heeft vervolgens van de politie te horen gekregen dat haar kindje dood in de woning is gevonden. De Rechtbank heeft geoordeeld dat in dit geval niet voldaan is aan het confrontatie vereiste.

Ook is ter verdediging aangegeven dat het begrijpelijk is dat haar dochter in het dagelijks leven te maken heeft met haar moeder die kampt met psychische problemen. Zij moet leven met het feit dat haar vader haar broer gedood heeft en het feit dat haar vader jarenlang in de gevangenis verblijft. Alleen zijn dit, volgens de verdediging, geen omstandigheden op grond van shockschade om een vergoeding toe te kennen. In dit geval is er geen sprake van geestelijk letsel. Het is daarom niet voldoende om shockschade te kunnen aannemen. De Rechtbank is hierin in mee gegaan. Het oordeel van de rechter was dat er geen sprake was van shockschade.

3.3.7 Conclusie

Uit de onderzoekresultaten van het dossieranalyse kan geconcludeerd worden dat de advocaat van SVK-advocaten in het gelijk is gesteld door de Rechtbank. Volgens de vrouw is er sprake van shockschade en heeft zij recht op een schadevergoeding. De advocaat van SVK-advocaten heeft de gronden van de vrouw betwist. Hij heeft ter verdediging goede gronden aangevoerd, waardoor de Rechtbank ervan overtuigd was dat er inderdaad geen sprake is van shockschade. De advocaat heeft uitgebreid behandeld dat er geen sprake is van directe confrontatie en waarom er geen sprake is van directe confrontatie. De vrouw was namelijk niet direct geconfronteerd. Zij zat in een politiewagen. De politiewagen was op weg naar het politiebureau en reed langs haar woning. De vrouw heeft daarna pas te horen gekregen dat haar zoontje was overleden. Ook is volgens de advocaat geen sprake van een vergoeding op grond van shockschade voor haar dochter, ondanks het begrijpelijk is dat het leven na de dood van haar broertje zwaar voor haar dochter is. Haar dochter heeft geen geestelijk letsel opgelopen, waardoor zij kampt met een erkend psychiatrisch ziektebeeld. De Rechtbank ging hier in mee.

3.4 De eventuele verschillen tussen de literatuur en de jurisprudentie

Om een antwoord te geven op de deelvraag; *‘Wat zijn de eventuele verschillen tussen de literatuur en de jurisprudentie in de uitwerking van de voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?’* is gekeken naar de onderzoekresultaten vanuit de literatuur en de jurisprudentie. Door het antwoord op deze deelvraag wordt het duidelijk of er inderdaad verschillen zijn.

3.4.1 De verschillen

In de literatuur is terug te lezen dat er een aantal voorwaarden zijn waaraan voldaan moet zijn wil er sprake zijn van shockschade. De voorwaarden zijn dat er sprake is van onrechtmatig handelen, schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm, directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie. In de literatuur worden deze voorwaarden besproken. Maar in de praktijk blijkt de toepassing van de voorwaarden onduidelijk.

Er is geen verschil in de uitleg van de eerste voorwaarde tussen de vakliteratuur en de jurisprudentie. Namelijk dat er sprake moet zijn van schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm. In de vakliteratuur wordt er uitgelegd dat er een misdrijf of verkeersongeval moet hebben plaatsgevonden. In de jurisprudentie is inderdaad terug te lezen dat het altijd gaat om een misdrijf of een verkeersongeval. Wanneer het niet gaat om schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm dan wordt de shockschadevordering afgewezen.

Een verschil dat genoemd kunnen worden is bijvoorbeeld dat de toepassing van de voorwaarden niet zijn uitgewerkt in de vakliteratuur. In de jurisprudentie is terug te lezen wanneer er gesproken mag worden van directe confrontatie. Uit de jurisprudentie blijkt dat er sprake is van directe confrontatie wanneer de benadeelde partij aanwezig was bij het misdrijf of ongeluk of als de benadeelde partij direct na het misdrijf of ongeluk geconfronteerd is met de ernstige gevolgen. Maar in sommige gevallen is er ook sprake van directe confrontatie als de benadeelde partij door de politie geïnformeerd is, de strafzitting meegemaakt heeft, door de media geïnformeerd is. Uit de jurisprudentie blijkt dat er geen sprake van directe confrontatie is wanneer er drie tot vier dagen tussen het misdrijf of ongeluk en de confrontatie zitten.

Een ander verschil dat genoemd kan worden is dat de drie aspecten niet terugkomen in de jurisprudentie. De drie aspecten zijn het tijdsaspect, het locatieaspect en het middelijkeheidsaspect. De advocaten die shockschade vorderen gaan niet uitgebreid op de drie aspecten in. Zij geven alleen aan dat er sprake is van directe confrontatie en waarom. In de literatuur worden de drie aspecten uitgebreid behandeld. Ook wordt in de literatuur aangegeven dat er aan de drie aspecten voldaan moet zijn om te spreken van directe confrontatie.

Als het gaat om de voorwaarde van een erkend psychiatrisch ziektebeeld wordt er in de literatuur aangegeven dat er sprake moet zijn van geestelijk letsel. Dit geestelijk letsel moet ook worden aangetoond. Dit kan worden aangetoond met een deskundigenrapport. Uit de jurisprudentie blijkt inderdaad dat er aan deze voorwaarde wordt voldaan als er een deskundigenrapport overlegd wordt. Het deskundigenrapport moet wel goed zijn onderbouwd. Ook helpt het als de benadeelde partij nog in behandeling is bij een psychiater. De rechter oordeelt dan eerder dat er aan deze voorwaarde is voldaan.

Wel, blijkt uit de jurisprudentie dat wanneer er geen deskundigenrapport wordt overlegd en aangevoerd wordt dat er sprake is van een erkend psychiatrisch ziektebeeld de rechter hier niet in mee gaat. Volgens de rechter moet er altijd een deskundigenrapport aanwezig zijn.

Als het gaat om de voorwaarde de affectieve relatie blijkt dat er geen verschil zit tussen de uitleg van de literatuur en de toepassing in de praktijk. In de literatuur is terug te lezen dat er sprake is van een affectieve relatie tussen de ouders en het kind of tussen partners. Wel, blijkt uit de jurisprudentie dat wanneer de ouders van tafel en bed gescheiden zijn maar wel zorg dragen over het kind ten tijde van het misdrijf. En dit bewezen kan worden. Er gesproken mag worden van een affectieve relatie. Dit wordt niet behandeld in de literatuur.

3.4.2 Conclusie

Kortom, er kan worden geconcludeerd dat er weinig verschil zit in de uitleg van de voorwaarden in de literatuur en de jurisprudentie. In de literatuur wordt er gesproken over drie aspecten. Deze drie aspecten zijn niet terug te lezen in de jurisprudentie. De aspecten worden niet behandeld door de advocaten. Wel, wordt aan de hand van de jurisprudentie duidelijker in welke zaken gesproken mag worden van directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie. Van directe confrontatie is er sprake in een zaak waarbij de benadeelde partij aanwezig was bij het misdrijf of ongeluk of direct geconfronteerd is met de gevolgen van het misdrijf of ongeluk. Er is geen sprake van directe confrontatie wanneer drie tot vier dagen tussen het misdrijf of ongeluk en de confrontatie zitten. In de literatuur is dit uitgelegd, maar er werd niet uitgelegd in welke specifieke zaken sprake van deze voorwaarden zijn.

Op de volgende pagina zijn de verschillen voor het gemak uitgewerkt in een schematisch overzicht.

Overzicht van de verschillen in de vakliteratuur en jurisprudentie	
	<u>Vershil :</u>
<u>Algemeen :</u>	In de jurisprudentie worden de voorwaarden uitgewerkt. In de jurisprudentie is terug te lezen in welke bepaalde gevallen er sprake is van shockschade. Dit wordt niet besproken in de vakliteratuur.
<u>Voorwaarde 1 :</u> Schending van verkeers- en/of veiligheidsnorm	Geen verschil.
<u>Voorwaarde 2 :</u> Directe confrontatie	In de vakliteratuur wordt gesproken over drie aspecten. Het tijdselement, het locatieaspect en het middelijkheidsaspect. In de jurisprudentie is terug te lezen dat de advocaten deze drie elementen niet één voor één afgaan. De advocaten gaan er niet diep op in. Wel, wordt indirect het tijdselement door de advocaten aangegeven. Het tijdselement is namelijk belangrijk voor het aangeven van de directe confrontatie. De andere twee aspecten worden helemaal niet behandeld. Uit jurisprudentie blijkt dat er sprake is van directe confrontatie wanneer de benadeelde partij aanwezig was bij het misdrijf of ongeluk, als de benadeelde partij direct na het misdrijf of ongeluk geconfronteerd is met de ernstige gevolgen. Ook is er sprake van directe confrontatie wanneer de benadeelde partij het ernstige verminkte lichaam niet meer heeft mogen zien na het misdrijf, maar door de politie geïnformeerd is, de strafzitting heeft meegemaakt en door de media op de hoogte is gehouden. Het moet wel gaan om een ernstig misdrijf. Gedacht kan worden aan de Facebook-moordzaak. Uit de jurisprudentie blijkt dat er geen sprake van directe confrontatie is wanneer er drie tot vier dagen tussen het misdrijf of ongeluk en de confrontatie zit.
<u>Voorwaarde 3 :</u> Erkend psychiatrisch ziektebeeld	Uit de jurisprudentie blijkt dat er inderdaad sprake moet zijn van geestelijk letsel, maar dit moet bewezen worden met een deskundigenrapport. Dit rapport moet goed onderbouwd worden met voorbeelden van klachten of een verhaal van de psychiater. Ook helpt het om aan te geven dat de cliënt nog onder behandeling is als daar sprake van is.
<u>Voorwaarde 4 :</u> Affectieve relatie	Uit de jurisprudentie blijkt dat wanneer de ouders van tafel en bed gescheiden zijn, maar wel zorg dragen over het kind ten tijde van het misdrijf er gesproken mag worden van een affectieve relatie. Dit moet wel bewezen worden met voorbeelden. Dit wordt niet behandeld in de literatuur.

Schema 1.

3.5 De eventuele verschillen tussen de literatuur en de dossieranalyse

Om een antwoord te geven op de deelvraag; *‘Welk verschil is er tussen de literatuur en de dossieranalyse van de advocaten van SVK-advocaten in de uitwerking van voorwaarden in zaken waarin shockschade wordt geëist en verdedigd?’* is gekeken naar de onderzoeksresultaten uit de literatuur en de dossieranalyse. Door het antwoord op deze deelvraag is het duidelijk geworden of er inderdaad verschillen zijn.

3.5.1 De verschillen

Zoals in het antwoord van de vorige deelvraag is terug te lezen wordt in de literatuur gesproken over voorwaarden waaraan voldaan moet zijn wil er sprake zijn van shockschade. De voorwaarden zijn dat er sprake is van onrechtmatig handelen, schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm, directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie. In de literatuur worden deze voorwaarden besproken. Maar in de praktijk blijkt de toepassing van de voorwaarden onduidelijk.

Uit de verschillen van de literatuur en jurisprudentie blijkt dat er weinig verschil zit in de uitleg van de voorwaarden. De verschillen die genoemd kunnen worden zijn dat er in de jurisprudentie niet op de drie aspecten van directe confrontatie wordt ingegaan. Ook wordt het door de jurisprudentie duidelijk in welke zaken er gesproken mag worden van directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie. In de literatuur is dit deels uitgelegd, maar er wordt niet uitgelegd in welke specifieke zaken sprake van deze voorwaarden zijn.

Om tot een antwoord voor deze deelvraag te komen moet gekeken worden naar de literatuur en de dossieranalyse. In de literatuur wordt dus uitgelegd wat de toepassing van de voorwaarden in de praktijk. Door middel van de dossieranalyse is terug te lezen dat de advocaat van SVK-advocaten zich ook aan de voorwaarden houdt. De advocaat is alle voorwaarden afgegaan om shockschade aan te tonen of te verdedigen. Uit de dossieranalyse blijkt dat alleen het zeggen dat voldaan is aan de voorwaarde niet genoeg is. Wanneer voldaan is aan een voorwaarde moet dit voldoende onderbouwd worden. In twee zaken van de advocaat van SVK-advocaten vond de rechter dat de voorwaarden voldoende onderbouwd waren. Dit blijkt ook uit de uitspraak van de rechter.

In de zaak waarin shockschade gevorderd werd geeft de advocaat duidelijk aan waarom er voldaan is aan de voorwaarden van shockschade. Er is sprake van schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm, omdat het een verkeersongeval betreft. De cliënt is direct geconfronteerd, omdat hij aanwezig was bij het ongeluk. Ook heeft hij het verminkte lichaam van zijn vader na het ongeluk zien liggen. Hiervan is de cliënt zodanig geschrokken waardoor er geestelijk letsel is ontstaan. Dit heeft geleid tot een erkend psychiatrisch ziektebeeld. Het erkend psychiatrisch ziektebeeld is aangetoond met een goed onderbouwd deskundigenrapport.

In de zaak waarin shockschade werd verdedigd betwist de advocaat de onderbouwing van de gronden van de eiser. Dit heeft hij gedaan door middel van de voorwaarden te weerleggen. De weerlegging werd goed onderbouwd. Er werd aangegeven dat er geen sprake is van directe confrontatie, omdat de benadeelde partij niet aanwezig was bij het misdrijf. De benadeelde partij was namelijk in een politiewagen op weg naar het politiebureau. Tijdens de rit zag zij bij haar woning een forensisch team staan. Op het politiebureau heeft zij te horen gekregen dat haar zoon is overleden. Ook gaf de advocaat aan dat er geen sprake is van een vergoeding op grond van shockschade voor haar dochter, ondanks het begrijpelijk is dat het leven na de

dood van haar broertje zwaar voor haar dochter is. Zij heeft geen geestelijk letsel opgelopen, waardoor zij kampt met een erkend psychiatrisch ziektebeeld. In de literatuur wordt niet aangegeven dat er in zo'n specifiek geval geen sprake is van shockschade. Dat er geen sprake is van shockschade moet blijken uit het oordeel van de rechter. Elke keer moet de rechter opnieuw de voorwaarden van shockschade toetsen.

3.5.2 Conclusie

Uit het voorgaande blijkt dat er weinig verschillen zijn in de literatuur en de dossieranalyse als het gaat over de uitleg van de voorwaarden. In de literatuur zijn de voorwaarden uitgelegd, maar er wordt niet uitgelegd in welke specifieke zaken de voorwaarden kunnen worden onderbouwd. Wel, wordt het door de jurisprudentie en de dossieranalyse duidelijk in welke specifieke zaken gesproken mag worden van directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie. Uit de dossieranalyse blijkt dat een shockschadevordering een kans van slagen heeft als de voorwaarden goed worden onderbouwd.

Op de volgende pagina zijn voor het gemak de verschillen uitgewerkt in een schematisch overzicht.

Overzicht van de verschillen in de vakliteratuur en de dossiers	
	<u>Verschil :</u>
<u>Algemeen :</u>	In de dossiers worden de voorwaarden uitgewerkt. In de dossiers is te lezen in welke bepaalde gevallen er sprake is van shockschade. Dit wordt niet besproken in de vakliteratuur. Bijvoorbeeld een moord of verkeersongeval. Uit de dossiers blijkt dat door alleen aan te geven dat er aan de shockschade voorwaarden is voldaan niet voldoende is. Wanneer er voldaan is aan een voorwaarde moet dit uitgebreid onderbouwd worden. Dit kan worden onderbouwd met voorbeelden.
<u>Voorwaarde 1 :</u> Schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm	Geen verschil.
<u>Voorwaarde 2 :</u> Directe confrontatie	In de vakliteratuur wordt gesproken over drie aspecten. Het tijdselement, het locatieaspect en het middelijkheidsaspect. In de dossiers is terug te lezen dat de advocaat deze drie elementen niet één voor één afgaat. De advocaat gaat er niet diep op in. Wel, wordt indirect het tijdselement door de advocaat aangegeven. Het tijdselement is namelijk belangrijk voor het aangeven van de directe confrontatie. De andere twee aspecten zijn helemaal niet behandeld. Uit de dossiers blijkt dat de benadeelde partij aanwezig moet zijn geweest bij het misdrijf of ongeval. Het voorbij rijden langs de plek waar het misdrijf heeft plaatsgevonden en het zien van het forensisch team is niet voldoende voor de rechter om directe confrontatie aan te kunnen nemen.
<u>Voorwaarde 3 :</u> Affectieve relatie	Geen verschil.
<u>Voorwaarde 4 :</u> Erkend psychiatrisch ziektebeeld	Net zoals uit de jurisprudentie blijkt ook uit de dossiers dat een erkend psychiatrisch ziektebeeld aangetoond moet worden met een goed onderbouwd deskundigenrapport. En als er nog een behandeling loopt is het verstandig om dat aan te geven.

Schema 2.

Hoofdstuk 4

4.1 Beantwoording centrale vraag

Na het beantwoorden van de theoretische en praktijkgerichte deelvragen kan de centrale vraag beantwoord worden. Het antwoord op de centrale vraag bestaat uit de onderzoeksresultaten. De centrale vraag in dit onderzoek luidt:

Wat kunnen de advocaten van SVK-advocaten blijkens jurisprudentie- en dossieronderzoek in de toekomst het beste aanpassen in hun aanpak van vordering en verdediging van shockschade?

4.1.1 Conclusie

Door middel van dit onderzoek is het duidelijk geworden wat de voorwaarden van shockschade zijn in de vakliteratuur en wat de toepassing van de voorwaarden in de praktijk zijn. Ook is duidelijk geworden of inderdaad verschil bestaat tussen de literatuur en de praktijk. Uit dit onderzoek blijkt wanneer in welke specifieke gevallen een kans bestaat dat een shockschadevordering wordt toegewezen door de rechter. En in welke specifieke gevallen het verdedigen van de shockschadevordering een kans van slagen heeft. Zoals eerder gezegd zijn de voorwaarden van shockschade uitgekristalliseerd in de vakliteratuur. In de jurisprudentie worden deze voorwaarden uitgewerkt.

In de Nederlandse wetgeving is geregeld dat alleen het slachtoffer dat direct betrokken is bij een onrechtmatige daad, op grond van artikel 162 van Boek 6 uit het Burgerlijk Wetboek, recht heeft op vergoeding van de schade die hij of zij geleden heeft. Er is sprake van directe betrokkenheid van een slachtoffer als er een verkeersovertreding of een overtreding van een maatschappelijke norm door de schuldenaar is gemaakt, waarbij door deze overtreding slachtoffers zijn gevallen. Maar het recht kent hierop twee uitzonderingen. Namelijk in het geval waarin de dader zijn daad heeft begaan met het uitdrukkelijk oogmerk daarmee immateriële schade aan de nabestaanden toe te brengen. En in het geval bij degene bij wie, door het waarnemen van een onrechtmatige daad veroorzaakte dood of door de directe confrontatie met de ernstige gevolgen daarvan, een zodanig shock teweeg wordt gebracht dat daaruit geestelijk letsel voortvloeit.⁴⁷ De twee uitzonderingen zijn opgenomen in artikel 108 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek. De twee uitzonderingen die in de Nederlandse wetgeving zijn geregeld gaan over twee verschillende soorten schade. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen affectieschade en shockschade.

Met shockschade wordt de schade bedoeld die is ontstaan na een hevige emotionele schok. Deze emotionele schok is het gevolg van het waarnemen of geconfronteerd worden met een ongeval of een misdrijf.⁴⁸

Om te kunnen spreken van shockschade moet er aan een aantal voorwaarden zijn voldaan. De voorwaarden waaraan voldaan moet zijn, zijn als volgt: er moet sprake zijn van schending van een verkeers- en/of een veiligheidsnorm met gevolg letsel of overlijden van de directe slachtoffers, van waarneming van een ernstig ongeval of een directe confrontatie met de ernstige gevolgen daarvan, de waarneming of confrontatie moet geleid hebben tot een hevige

⁴⁷ Rb Arnhem 16 april 2008, ECLI:NL:RBARN:2008:BC9632.

⁴⁸ Lindenberg 2002, p.337.

emotionele shock, er moet sprake zijn van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld en het zal zich voornamelijk voordoen bij een nauwe affectieve band.⁴⁹

Nu er is uitgelegd wat de voorwaarden volgens de vakliteratuur zijn is het duidelijk geworden dat er in de vakliteratuur niet staat in welke specifieke gevallen gesproken mag worden van shockschade. Aan de hand van de jurisprudentie en dossieranalyse is het duidelijk geworden in welke specifieke gevallen en met welke onderbouwing de rechter heeft geoordeeld of er sprake is van shockschade.

Uit de onderzoeksresultaten kan geconcludeerd worden dat er weinig verschil zit in de uitleg van de voorwaarden in de vakliteratuur en de jurisprudentie. Aan de hand van de jurisprudentie is wel duidelijk geworden in welke zaken er gesproken mag worden van directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie. Kort gezegd, is er sprake van directe confrontatie als de benadeelde partij aanwezig was bij het misdrijf of ongeluk of direct geconfronteerd is met de gevolgen van het misdrijf of ongeluk. De rechter heeft geoordeeld dat geen sprake is van directe confrontatie wanneer er drie tot vier dagen tussen het misdrijf of ongeluk en de confrontatie zit.

Wel, is er een verschil te zien in de literatuur. In de literatuur wordt gesproken over drie aspecten. De drie aspecten zijn het tijdselement, het locatieaspect en het middelijkeheidsaspect. Deze drie aspecten zijn niet uitgebreid behandeld in de jurisprudentie en de dossiers. In de jurisprudentie en dossiers is terug te lezen dat de advocaten deze drie elementen niet één voor één afaan. De advocaten gaan er niet diep op in. Wel, wordt indirect het tijdselement door de advocaten aangegeven. Dit is verwerkt in de onderbouwing van de voorwaarde directe confrontatie. Het tijdselement is namelijk belangrijk voor het aangeven van de directe confrontatie. Zonder het aangeven van het tijdselement kan er niet gesproken worden over directe confrontatie. De andere twee aspecten zijn helemaal niet behandeld.

Ook is het door de dossieranalyse duidelijk geworden in welke specifieke zaken er gesproken mag worden van directe confrontatie, erkend psychiatrisch ziektebeeld en een affectieve relatie. Uit de dossieranalyse blijkt dat een shockschadevordering een kans van slagen heeft als de voorwaarden goed worden onderbouwd.

Tevens, kan geconcludeerd worden dat er niet alleen door de advocaten van SVK-advocaten knelpunten over de toepassing van de voorwaarden van shockschade kunnen worden aangegeven. Er zijn veel knelpunten bespreekbaar gemaakt in de literatuur, ook al zijn de voorwaarden uitgekristalliseerd in de vakliteratuur. Er ontstaan nog een aantal vraagtekens bij de toepassing voorwaarden van shockschade.

Uiteindelijk kan er een antwoord worden gegeven op de centrale vraag. Het antwoord dat gegeven kan worden op de centrale vraag is dat de aanpak van shockschade vorderen of verdedigen van de advocaten van SVK-advocaten op dit moment goed is, ondanks dat er een aantal onduidelijkheden over de voorwaarden bestaan. Deze onduidelijkheden zouden kunnen worden weggenomen door het lezen en bijhouden van de jurisprudentie. Uit het onderzoek blijkt dat de advocaten de meeste kans van slagen hebben bij de burgerlijke rechter. In een strafzaak is de shockschadevordering vaak te lastig om te behandelen. De strafrechter heeft de benadeelde partij vaak niet-ontvankelijk verklaard. De rechter raadt de benadeelde partij vaak aan om naar de burgerlijke rechter te stappen. Het advies dat aan de advocaten van SVK-

⁴⁹ HR, 22 februari 2002, ECLI:NL:HR:2002:AD5356

advocaten kan worden gegeven is dat zij in het vervolg het beste de shockschadeprocedure direct aanhangig kunnen maken bij de burgerlijke rechter als uit het overzicht blijkt dat de shockschadevordering te lastig zal zijn in een strafzaak.

Ook blijkt uit de jurisprudentie dat wanneer de advocaten van SVK-advocaten de voorwaarden onderbouwen het verstandig is om voortaan duidelijk uit te leggen waarom er voldaan is aan de voorwaarden. Als de advocaten dit doen zal de rechter sneller oordelen dat er sprake is van shockschade of juist dat er geen sprake is van shockschade.

Uit het onderzoek blijkt dat de voorwaarde of er sprake is van schending van een verkeers- en of veiligheidsnorm vaak geen uitleg nodig heeft. Op dit moment doen de advocaten van SVK-advocaten dit juist. In de onderbouwing van deze voorwaarde is er geen aanpassing nodig. De rechter kijkt naar waar de verdachte van wordt verdacht en later voor is veroordeeld.

Uit de jurisprudentie en dossieranalyse blijkt dat volgens de rechter sprake is van directe confrontatie als de benadeelde partij aanwezig was bij het ongeluk of misdrijf, direct daarna geconfronteerd is met de ernstige gevolgen. De rechter heeft geoordeeld dat direct na het misdrijf of ongeval geconfronteerd worden inhoudt dat het gaat om een aantal uur na het misdrijf of ongeval. Volgens de rechter is er geen sprake van directe confrontatie wanneer de benadeelde partij drie tot vier dagen geconfronteerd is met de gevolgen. Om te voldaan aan deze voorwaarde wordt aan de advocaten geadviseerd om in de toekomst duidelijk aan te geven dat hun cliënt aanwezig was bij het misdrijf of ongeval. Ook is het verstandig om daarbij aan te geven na hoeveel uur de cliënt geconfronteerd is met de gevolgen. Met deze onderbouwing zal er sneller voldaan zijn aan de voorwaarde.

In de literatuur wordt gesproken over drie aspecten die er voor zorgen dat de onderbouwing van de directe confrontatie voldoende is. Uit de onderzoeken in de jurisprudentie en de dossieranalyse blijkt niet dat de advocaten deze drie aspecten uitgebreid behandelen in de shockschadeprocedure. Als de advocaten van SVK-advocaten in het vervolg de drie aspecten verwerken in de onderbouwing van de directe confrontatie kan er misschien eerder door de rechter worden aangenomen dat er sprake is van directe confrontatie.

Als het gaat om een erkend psychiatrisch ziektebeeld blijkt uit de jurisprudentie en dossieranalyse dat volgens de rechter sprake is van deze voorwaarde wanneer er een deskundigenrapport is voorgelegd. Dit deskundigenrapport dient een goede en uitgebreide onderbouwing te hebben. Ook helpt het om aan te geven dat de cliënt nog in behandeling is bij een psychiater als hiervan sprake is. Om te voldoen aan deze voorwaarde wordt er geadviseerd aan de advocaten om in de toekomst een goed onderbouwd deskundigenrapport aan te voeren en als de cliënt nog onder behandeling is bij een psychiater dit ook aan te geven. Uit dit onderzoek blijkt dat alleen het aangeven van een erkend psychiatrisch ziektebeeld niet voldoende is voor de rechter om aan te nemen dat er sprake is van een erkend psychiatrisch ziektebeeld.

Als het om de voorwaarde affectieve relatie gaat blijkt uit de jurisprudentie en dossieranalyse hetzelfde als uit de literatuur. Als het gaat om een ouder, een partner of een broer of zus van de benadeelde partij wordt er door de rechter aangenomen dat het een affectieve relatie betreft. Op dit moment geven de advocaten van SVK-advocaten dit goed aan in hun procedure. Wel, kan in de toekomst aan meerdere mogelijkheden gedacht worden als het gaat om een affectieve relatie. Namelijk dat ook sprake is van een affectieve relatie wanneer de partners van tafel en bed gescheiden zijn ten tijde van het misdrijf maar wel kunnen aantonen

dat er op dat moment een hechte affectieve band was. Dit moet blijken uit de manier waarop zij met elkaar omgingen ten tijde van het misdrijf of het ongeluk. Wanneer de advocaten bijvoorbeeld aangeven en kunnen bewijzen dat zij samen boodschappen deden, samen op bezoek gingen bij familie en samen zorg droegen over hun kind mag er volgens de rechter gesproken worden van een affectieve relatie. Deze informatie kunnen de advocaten van SVK-advocaten meenemen in een nieuwe shockschadeprocedure.

Kortom, de aanpak van vordering en verdediging van shockschade van de advocaten van SVK-advocaten is op dit moment in principe goed. Er hoeft niet veel veranderd te worden, omdat er standaard voorwaarden zijn waaraan voldaan moet zijn. Wel, zou de onderbouwing van de voorwaarden in het vervolg uitgebreider kunnen. Door dit onderzoek is het duidelijk geworden in welke gevallen de shockschadeprocedure de beste kans van slagen heeft. Wat de advocaten van SVK-advocaten het beste in de toekomst kunnen aanpassen in hun aanpak van vordering en verdediging van shockschade is dat zij eerst bekijken of de shockschadeprocedure zal slagen in een strafzaak, als het een strafzaak betreft. Als dat duidelijk is kunnen de advocaten het beste de voorwaarden uitgebreider onderbouwen. Het advies is om in het vervolg duidelijk uit te leggen per voorwaarde waarom er sprake is van shockschade. Vaak is de onderbouwing volgens de rechter te summier, waardoor shockschade niet aangenomen kan worden. Nu de advocaten weten in welke specifieke gevallen shockschadevordering en verdediging een kans van slagen heeft is het makkelijker om de procedure voor te bereiden. Zij kunnen nu uitgebreider de voorwaarden motiveren, omdat zij weten wanneer de rechter shockschade zal toewijzen of afwijzen.

Hoofdstuk 5

Na het antwoord geven op de centrale vraag kan er een aanbeveling gedaan worden. Het antwoord van de centrale vraag is omgezet in een advies voor de advocaten. Alleen het geven van een advies is niet genoeg om het doel te bereiken. Wanneer de advocaten het advies zullen toepassen in hun aanpak zal het doel worden behaald. Op welke manier de advocaten wat aan het advies hebben wordt in dit hoofdstuk verder uitgelegd.

5.1.1 Beroepsproduct

Uit het onderzoek is duidelijk geworden welke voorwaarden van shockschade in de literatuur staan en wat de toepassing van deze voorwaarden in de praktijk zijn. Ook is het duidelijk geworden of er eventueel verschillen zijn in de literatuur en in de rechtspraak. Tevens, is duidelijk geworden in welke specifieke gevallen de rechter oordeelt dat er sprake is van shockschade. Of juist wanneer er geen sprake is van shockschade.

Het advies dat aan de advocaten gegeven kan worden is dat hun aanpak van shockschade vorderen of verdedigen op dit moment goed is. Er zijn namelijk vaste voorwaarden waaraan voldaan moet zijn. Wel, is het verstandig voor de advocaten om de aanpak aan te passen.

Voordat zij beginnen met het voorbereiden van de shockschadeprocedure is het verstandig dat de advocaten het overzicht dat uit dit onderzoek is gekomen er bij pakken en doorlezen. Hierdoor wordt het voor de advocaten duidelijk of de shockschadeprocedure een kans van slagen heeft in een strafzaak. Als dat niet het geval is, kunnen zij direct de shockschadevordering aanhangig maken bij de burgerlijke rechter. Als de shockschadeprocedure wel een kans van slagen heeft in een strafzaak is het voor de advocaten verstandig om in het vervolg de onderbouwing van de voorwaarden aan te passen. Met aanpassen wordt bedoeld dat de advocaten van SVK-advocaten de voorwaarden uitgebreider onderbouwen. Hierdoor is de kans groter dat de rechter eerder shockschade aanneemt.

Om het doel te behalen is het dus verstandig om het advies en het overzicht die zijn gemaakt te implementeren in de aanpak van de voorbereiding van verdediging of vordering van shockschade. Als de advocaten het overzicht waarin de resultaten van dit onderzoek zijn verwerkt erbij pakken, zullen zij een goed beeld krijgen in welke specifieke gevallen shockschade wordt toegewezen of wordt afgewezen. Zij weten dan wanneer zij meer kans hebben. Ook weten zij door het overzicht of het misschien verstandiger is om meteen naar de civiele/burgerlijke rechter te stappen in plaats van de shockschadevordering aanhangig te maken in de strafzaak.

Om het advies en het overzicht over te brengen op de advocaten is het van belang om eerst een bespreking te houden waarin het advies en het overzicht worden besproken. Voor de advocaten is het overzicht nieuw. Het is nieuw voor de advocaten, omdat nergens in de literatuur duidelijk de specifieke gevallen beschreven staan. Op dit moment zoeken de advocaten steeds zelf welke onderbouwing van een voorwaarde een kans van slagen heeft. Het is verstandig om de aanpassingen in de aanpak te bespreken, zodat zij een goed beeld krijgen op welke manier zij dit overzicht kunnen gebruiken. De advocaten zullen een goed inzicht krijgen in de specifieke gevallen waarin shockschade wordt toegewezen. Zij weten wanneer er aan welke voorwaarde voldaan is en wanneer de voorwaarde beter onderbouwd kan worden. Wanneer het advies en het overzicht besproken zijn kunnen de advocaten het advies en het overzicht meenemen in hun aanpak van shockschade vorderen of verdedigen.

Als de advocaten het even niet meer weten zal het advies en het overzicht in een map staan op het kantoor. De advocaten kunnen altijd de informatie doorlezen, zodat zij weer een goed beeld krijgen van de manier waarop zij de beste aanpak hebben om shockschade te vorderen of te verdedigen.

Zoals eerder gezegd is het advies en het overzicht erg bruikbaar, alleen kan op dit moment nog niet worden gezegd of het advies en het overzicht in de praktijk er echt voor zullen zorgen dat die een goede aanpak is. Dit zal nog getoetst moeten worden bij de rechter. Ook zullen steeds andere zaken zich voordoen waarin anders wordt geoordeeld. Het is daarom van belang voor de advocaten om na een aantal zaken bij elkaar te komen, zodat zij dan kunnen bespreken wanneer de onderbouwing van een voorwaarde werkt en wanneer niet. Als er eventuele nieuwe onderbouwing is waardoor de rechter shockschade toewijst is het verstandig om dit te verwerken in het overzicht. Zo blijft het schema altijd in ontwikkeling en bij de tijd.

Kortom, om het doel te behalen is het van belang dat het advies en het overzicht dat uit het onderzoek zijn gekomen worden geïmplementeerd in de aanpak van de advocaten als zij shockschade vorderen of verdedigen. Het is daarom verstandig dat de advocaten het advies en overzicht eerst bespreken, voordat zij het zelf gaan toepassen. Daarna kunnen zij het toepassen in hun aanpak van de voorbereiding van een zaak waarin het begrip shockschade aan de orde is. Na een aantal zaken is het van belang dat de advocaten hun nieuwe onderbouwing van de voorwaarden evalueren, zodat dit eventueel opgenomen kan worden in het overzicht. Hierdoor blijven de advocaten goed inzicht houden in de specifieke gevallen waarin het vorderen of verdedigen van shockschade een goede kans van slagen heeft. Het overzicht zal steeds uitgebreider worden en steeds beter worden, de aanpak zal dus steeds verbeteren.

Op de volgende pagina is het advies uitgewerkt in een schematisch overzicht.

De voorwaarden:	Wat werkt het:	Wat werkt niet:
Schending van een verkeers- en/of veiligheidsnorm	De shockschadevordering heeft een kans van slagen als het gaat om een misdrijf of een verkeersongeluk. Bijvoorbeeld een moord, poging tot doodslag, een aanrijding met de dood als gevolg, ontucht, zware mishandeling, openlijke geweldpleging.	Een shockschadevergoeding kan niet worden gevorderd in een zaak waar het geen misdrijf of een verkeersongeluk betreft. Bijvoorbeeld als er sprake is van een fout die gemaakt is door een ziekenhuis.
Directe confrontatie	Het werkt om aan te geven dat de benadeelde partij aanwezig was bij het misdrijf of het ongeluk. Dat wil zeggen dat de benadeelde partij een onderdeel moet zijn van het misdrijf of ongeluk. Ook is er sprake van directe confrontatie als de benadeelde partij direct, dat mag niet langer dan een aantal uur zijn, geconfronteerd wordt met de ernstige gevolgen van het misdrijf of ongeval. Denk hierbij aan het zien van het verminkte lichaam. Het werkt als er wordt aangegeven dat de benadeelde partij het ernstige verminkte lichaam niet meer heeft mogen zien na het misdrijf. Maar alsnog direct geconfronteerd is met de ernstige gevolgen van de moord, omdat de benadeelde partij via de media en de strafprocedure kennis heeft genomen van de gruwelijke omstandigheden van het misdrijf of ongeluk. Wel, moet het moet gaan om een hele trieste zaak denk hierbij aan de Facebook-moordzaak.	Het werkt niet als de benadeelde partij na drie tot vier dagen pas geconfronteerd wordt met de ernstige gevolgen van het misdrijf of ongeluk. Ook werkt het niet als de benadeelde partij in een auto zit en langs de plek waar het misdrijf of ongeval heeft plaatsgevonden rijdt. En op dat moment alleen een forensisch team aan het werk ziet en nog niet weet wat er precies aan de hand is. Tevens, werkt het niet als de benadeelde partij van een derde de gevolgen van het misdrijf of ongeval te horen heeft gekregen.
Erkend psychiatrisch ziektebeeld	Het werkt als het erkend psychiatrisch ziektebeeld	Het werkt niet om aan te geven dat de benadeelde partij alleen

	wordt aangegeven. Het erkend psychiatrisch ziektebeeld moet wel bewezen en onderbouwd worden met een deskundigenrapport. Het is belangrijk dat het deskundigenrapport goed onderbouwd is met informatie waaruit blijkt dat de benadeelde partij met psychische klachten kampt. Bijvoorbeeld door aan te geven dat de benadeelde partij een zelfmoordpoging heeft ondernomen, er sprake is van depressiviteit, medicijngebruik, grote lijdensdruk en niet meer in staat is om te werken. Vaak kan een deskundigenrapport worden opgesteld bij incidenten waarbij de benadeelde partij het verminkte lichaam heeft zien liggen of aanwezig was bij het misdrijf of verkeersongeval. Ook is het belangrijk om aan te geven dat als de benadeelde partij nog onder behandeling is bij een psychiater. Het is dan verstandig om ook te vermelden hoelang de behandeling nog zal gaan duren.	maar geschrokken is. Het werkt niet om alleen aan te geven dat er sprake is van erkend psychiatrisch ziektebeeld. Dit zal bewezen moeten worden door middel van een deskundigenrapport voor te leggen aan de rechter. Als er een deskundigenrapport voorgelegd is aan de rechter maar niet goed onderbouwd is zal dit voor de rechter niet voldoende zijn om het erkend psychiatrisch ziektebeeld aan te nemen. Een onvoldoende onderbouwd deskundigenrapport houdt in dat er geen extra uitleg door de psychiater in het deskundigenrapport staat over de problemen van de benadeelde partij. Het werkt ook niet als de benadeelde partij al liep bij een psychiater voordat er nieuwe klachten of problemen zijn ontstaan en als deze nieuwe klachten of problemen het niet hebben verergerd.
Affectieve relatie	Het werkt om aan te geven dat er sprake is van een affectieve relatie. Dit moet wel onderbouwd worden. Een affectieve relatie wil zeggen dat er een nauwe band moet zijn tussen de benadeelde partij en het slachtoffer van het misdrijf	Het werkt niet als er wordt aangevoerd dat er sprake is van een affectieve relatie maar dat betwist kan worden door getuigen.

	of het ongeval. De rechter vindt dat er sprake is van een affectieve relatie als het gaat om de ouders, broers en of zussen van het slachtoffer. Ook werkt het om aan te geven dat er sprake is van een affectieve relatie wanneer de ouders van tafel en bed gescheiden zijn maar toch de zorg over de kinderen dragen. Dit moet wel goed onderbouwd/bewezen worden met voorbeelden, zoals het samen wegbrengen van de kinderen, op familiebezoek, samen boodschappen doen etc.	
Andere mogelijkheden die van toepassing kunnen zijn: - <i>Hoogte van de shockschade proberen te matigen</i> - <i>De verdachte wordt van alle rechtsgevolgen ontslagen</i> - <i>De zaak direct aanhangig maken bij de civiele/burgerlijke rechter</i>	Als het lastig is om de shockschade te betwisten, omdat de rechter waarschijnlijk shockschade zal toewijzen. Kan er matiging van de shockschadevergoeding gevorderd worden. De advocaat kan aangeven dat het bedrag dat vergoed moet worden verlaagd moet worden. Het is dan verstandig dat de advocaat aangeeft dat het gevorderde bedrag niet kan worden betaald, omdat de cliënt voor een lange tijd gedetineerd zit en daardoor geen mogelijkheid is om zoveel te betalen. Of dat de cliënt niet veel geld heeft. Het is verstandig om dit aan te geven met bankafschriften. Wanneer de verdachte van alle rechtsgevolgen wordt ontslagen is het niet mogelijk	

	om een shockschadevergoeding te vorderen. Als de advocaat het aannemelijk acht dat zijn of haar cliënt ontslagen wordt van alle rechtsgevolgen kan de advocaat deze grond aanvoeren. Wanneer het duidelijk is geworden door middel van het overzicht dat de shockschadevordering in de strafzaak te lastig gaat worden en de rechter waarschijnlijk niet- ontvankelijkheid zal gaan oordelen. Is het verstandiger als de advocaat van de benadeelde partij direct de shockschadeprocedure aanhangig maakt bij de civiele/burgerlijke rechter.	
--	---	--

Schema 3.

Literatuurlijst

De volgende bronnen die in dit onderzoek aan te pas zijn gekomen staan hieronder op alfabetische volgorde :

Emaus 2011

P.B. Emaus, 'De ontwikkeling van het confrontatiecriterium in shockschadezaken: een analyse naar aanleiding van het Vilt-arrest', *Aansprakelijkheid, Verzekering en Schade* afl. 7, 2011,

Engelhard 2014

E. Engelhard, 'Smartengeld, een afkoopsom of genoegdoening?' *Aansprakelijkheid Verzekering en Schade* afl. 3, 2014.

Engelhard & Engelhard 2013

E.F.D. Engelhard en I.M. Engelhard, *Capita Civilogie: Shockschade*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, 2013.

Hartlief 2009

T. Hartlief, 'De schrik van het burgerlijk recht', NJB, 2009.

Kottenhagen 2002

R.J.P. Kottenhagen, 'Vergoeding van shockschade. Een beschouwing naar aanleiding van het Taxibus-arrest: HR 22 februari 2002', *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht*, 2002.

Kottenhagen A 2010

R.J.P. Kottenhagen, 'Shockschade en het vereiste van directe confrontatie – een gemiste kans', *Nederlands tijdschrift voor Burgerlijk Recht* afl. 17, 2010, p. 130-135.

Kottenhagen B 2010

R.J.P. Kottenhagen, 'Shockschade en het vereiste van de directe confrontatie- enkele rechtsvergelijkende kanttekeningen', *Nederlands tijdschrift voor Burgerlijk Recht* afl. 41, 2010, p. 341-351.

Kottenhagen 2014

R.J.P. Kottenhagen, 'Vergoeding van immateriële schade. Over shockschade en hogere smartengeldvergoedingen', *Letsel & Schade* afl. 2, 2014.

Lindenbergh 2002

S.D. Lindenbergh, 'Psychische schade door schrik.', *Trema*, 2002.

Ministerie van Justitie 2007

Ministerie van Justitie, rapport 'De praktijk van schadevergoeding voor slachtoffers van misdrijven.', 2007.

Schrama en Greuts 2012

W.M. Schrama en T. Greuts, rapport 'Civiel schadeverhaal door slachtoffers van strafbare feiten.', WODC, Den Haag 2012.

Van Beurden 2014

Mevrouw mr. M. Van Beurden, 'Nieuwsbrief Aansprakelijkheid & Verzekering', *Van Benthem & Keulen Advocaten*, Utrecht 2014.

Van Rijnhout en Giesen 2011

Mw. Mr. R. Van Rijnhout en prof. Mr. I. Giesen, '*Privaatrecht actueel, Rechterlijke 'on gehoorzaamheid' en wetgevende zijpaden: gaat de wal het schip van shockschade en affectieschade keren?*' WPNR, 15 januari 2011.

Verheij 2002

A.J. Verheij, '*Vergoeding van immateriële schade wegens aantasting in de persoon.*', Boom Juridische Uitgevers, Amsterdam 2002.

Verheij 2005

A.J. Verheij, '*Onrechtmatige daad.*' Kluwer, Amsterdam 2005.